

Prezident İlham Əliyev XVI BRICS Sammitinin "Outreach" / "BRICS+" formatının ilk plenar iclasında iştirak edib

Oktyabrın 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti ilə XVI BRICS Sammitinin "Outreach" / "BRICS+" formatında iştirak etmək üçün Rusiya Federasiyasının Tataristan Respublikasının paytaxtı Kazan şəhərinə səfər edib.

Prezident İlham Əliyevi Rusiya Federasiyasının Tataristan Respublikasının Rəisi Rüstəm Minnixonov qarşılayıb.

Həmin gün Prezident İlham Əliyev səfər çərçivəsində Rusiya Federasiyasının Tataristan Respublikasının Rəisi Rüstəm Minnixonovla görüşüb.

Görüşdə Tataristan Respublikası Rəisinin Fərmanı ilə Tataristan Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlığın inkişafına, xalqlar arasında dostluq və qarşılıqlı anlaşmanın möhkəmləndirilməsinə töhfəsinə görə Prezident İlham Əliyev "Dostluq" ordeni ilə təltif olunub.

Dövlətimizin başçısı Kazanda Rusiya Federasiyasının "Sberbank" Publik Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti, İdarə Heyətinin sədri German Qreflə görüşüb. Görüşdə əməkdaşlıq imkanlarının

müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Prezident İlham Əliyevin Bosniya və Herseqovinanın Serbska Respublikasının Prezidenti Milorad Dodik, Laos Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Thonqlun Sisulit və BRICS-ə üzv dövlətlər tərəfindən təsis olunmuş Yeni İnkişaf Bankının prezidenti Dilma Russeff ilə də görüşləri olub.

Görüşlərdə iqtisadiyyat, ticarət, investisiya, turizm, kənd təsərrüfatı, əczaçılıq və digər sahələrdə əməkdaşlığın inkişafı üçün əlverişli perspektivlərin mövcudluğu vurğulanıb.

Oktyabrın 24-də dövlətimizin başçısı Kazan şəhərində XVI BRICS Sammitinin "Outreach" / "BRICS+" formatında iştirak etmək üçün "Kazan Expo" Beynəlxalq Sərgi Mərkəzinə gəlib.

Həmin gün XVI BRICS Sammitinin "Outreach" / "BRICS+" formatının ilk plenar iclası keçirilib.

Tədbirdə Rusiya Prezidenti Vladimir Putin çıxış üçün sözü Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə verib.

Dövlətimizin başçısı çıxışında Rusiya Federasiyasını BRICS-də uğurlu sədrliyi münasibətilə təbrik edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlərdə çoxtərəflilik prinsipinin fəal tərəfdarı olduğu-

nu deyib. Qeyd edib ki, bu 2020-2023-cü illərdə Qoşulmama Hərəkatına sədrlik dövründə bizim tərəfimizdən əyani şəkildə nümayiş etdirilib: "Dördillik sədrlik dövründə Qoşulmama Hərəkatı özünün institusional inkişafında böyük addım atıb, beynəlxalq münasibətlər sistemində öz yerini xeyli möhkəmləndirib. Hərəkata uğurlu sədrlik təcrübəsi bu gün bizə Asiyada Qarşılıqlı Fəaliyyət və Etimad Tədbirləri üzrə Müşavirənin hazırkı sədri qismində kömək edir".

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın öz coğrafi mövqeyindən istifadə edən və müasir infrastruktur yaradan Avrasiyanın mühüm nəqliyyat və logistika mərkəzlərindən birinə çevrildiyini bildirib: "Şərq-Qərb" və "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizləri bizim ərazimizdən keçir. Bu nəqliyyat yollarının Azərbaycan ərazisində olan bütün seqmentləri uğurla fəaliyyət göstərir. Hazırkı məqamda ərazimizdən yük axınının kəskin artmasını nəzərə alaraq, biz bu dəhlizlərin ötürücülük imkanlarının artırılmasına əlavə vəsaitlər yatırırıq".

Prezident İlham Əliyev çıxışında növbəti ayda Bakının ən böyük beynəlxalq iqlim konfransının - COP29-un keçirilməsi məkanı olacağını xatırladı:

"Təqribən 200 ölkənin COP29-un Azərbaycanda keçirilməsinə dair yekdil qərarı bizim siyasətimizə hörmət və dəstəyin parlaq sübutudur. Biz artıq Qlobal Cənub və Qlobal Şimal arasında iqlim üzrə əməkdaşlığa töhfə veririk və istər iqlim dəyişikliyi ilə bağlı məsələlərdə, istərsə də qlobal təhlükəsizlik, beynəlxalq hüququn aliliyi, bir-birinin işlərinə qarışmamaq, qarşılıqlı hörmət məsələlərində qarşılıqlı anlaşmaya nail olunmasına səy göstərəcəyik".

XVI BRICS Sammitinin "Outreach" / "BRICS+" formatında iclası zamanı Prezident İlham Əliyevin Ermənistan Respublikasının Baş naziri Nikol Paşinyanla görüşü olub.

Qeyd edək ki, hazırda 10 üzvü olan BRICS 2006-cı ildə yaradılıb. Builki BRICS Sammitinə 36 ölkədən və 6 beynəlxalq təşkilatdan nümayəndə heyətləri, o cümlədən 22 dövlət başçısı və BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş qatılıblar. BRICS 2009-cu ildən bəri hər il rəsmi sammitlərdə toplaşan və çoxtərəfli siyasətləri əlaqələndirən vahid geosiyasi bloka çevrilib, həmçinin dünya əhalisinin təxminən yarısını və qlobal iqtisadiyyatın dördübirindən çoxunu təşkil edən nəhəng iqtisadi güc mərkəzinə çevrilib.

AMEA-nın 2025-2030-cu illər üzrə inkişaf konsepsiyası və yol xəritəsi hazırlanacaq

AMEA Rəyasət Heyətinin iclasında Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda Türk sənət tarixi və mədəni irsi şöbəsinin yaradılması qərara alınıb

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Rəyasət Heyətinin üzvləri, Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdirləri və aidiyyəti şəxslər iştirak ediblər.

İclas giriş sözü ilə akademik İsa Həbibbəyli açaraq tədbirin gündəliyi barədə məlumat verib.

Əvvəlcə AMEA-nın müxbir üzvü, Milli Məclisin Sədr müavini Musa Qasımlıya AMEA-nın Fəxri fərmanı təqdim olunub.

İclasda müzakirə olunan birinci məsələ "2024-cü ilin Nobel mükafatı və laureatları: dünya elminin prioritetləri və Azərbaycan elminin vəzifələri" haqqında olub.

Məsələ ilə bağlı çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, ötən ilin noyabr ayında görkəmli elm xadimləri və ziyalıların iştirakı ilə AMEA-da "Nobel mükafatına aparan yollar: mif, realiaqlar, uğurlar və çağırışlar" mövzusunda konfrans keçirilib. Konfransın keçirilməsində əsas məqsəd Nobel mükafatı almaq üçün keçilmiş yolların dərslərini, təcrübəsini, bu sahədə baş vermiş ziddiyyətləri, təsadüfləri Azərbaycan elmi ictimaiyyətinə çatdırmaqla ölkəmizdə Nobel mükafatına iddiaçılarda özünənam hissirləri aşılamaqdan ibarət olub. Həmçinin Azərbaycan elmini, o cümlədən AMEA-da aparılan elmi-tədqiqat işlərini prioritet elmi istiqamətlərə və problemlərə doğru yönləndirmək də əsas məqsədlərdən birini təşkil edib.

Akademik İsa Həbibbəyli, eyni zamanda bu istiqamətdə görülmüş işlərin davamı olaraq AMEA-da Nobel mükafatı laureatları Əziz Sancar və Məhəmməd Yunusla görüşlərin keçirildiyini söyləyib. AMEA rəhbəri cari ilin Nobel mükafatı laureatlarının elmi istiqamətlərini araşdırmaq və alimlərimizin tədqiqat istiqamətlərini bu sahələrə yönləndirmək üçün Rəyasət Heyətinin iclasında növbəti məruzənin dinlənəcəyini bildirib.

Sonra AMEA-nın vitse-prezidenti akademik Dilqəm Tağıyev "2024-cü ilin Nobel mükafatı və laureatları: dünya elminin prioritetləri və Azərbaycan elminin vəzifələri" mövzusunda məruzəsi dinlənib. (Məruzənin tam mətni ilə 6-cı səhifədə tanış ola bilərsiniz)

Sonra akademiklər Arif Həşimov, Rəşad Əliyev və İradə Hüseynova rəhbərlik etdikləri elmi-tədqiqat institutlarında Nobel mükafatına layiq görülmüş elmi istiqamətlərə dair aparılan tədqiqatlar barədə məlumat veriblər.

Akademik İsa Həbibbəyli Nobel mükafatına gədən yolda mifləri qırmaq üçün bu istiqamətdə fəaliyyət davam etdirilməsinin əhəmiyyətinə toxunub.

AMEA-nın Rəyasət Heyəti tərəfindən qeyd olunan məsələ ilə bağlı müvafiq qərar qəbul edilib, məruzənin AMEA-nın "Elm" qəzetində və "Elm və həyat" jurnalında dərc edilməsi qərara alınıb.

İclasda müzakirəyə çıxarılan növbəti məsələ "AMEA-nın 2025-2030-cu illər üzrə inkişaf konsepsiyası və yol xəritəsi"nin hazırlanması haqqında olub. Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, 2022-ci ilin sonlarından Akademiyada çoxşaxəli islahat və yeniləşmə hərəkatına start verilib. Həyata keçirilən ardıcıl və kompleks tədbirlər nəticəsində Akademiyanın strukturu əsaslı olaraq modernləşdirilib, elmin yeni prioritetləri dünya elminin çağırışları və dövlət siyasətinin strateji hədəfləri ilə uyğunlaşdırılıb, elmin dövlətin sosial-iqtisadi, mədəni-mənəvi və ideoloji siyasətinin həyata keçirilməsində iştirakı əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirilib, beynəlxalq elmi əlaqələr genişləndirilib.

Diqqətə çatdırıb ki, müasir dünyanın çağırışlarına, Azərbaycanda dövlət siyasətinin sosial-iqtisadi, mədəni-mənəvi, ideoloji prioritetlərinə, həmçinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizamnaməsində müəyyən edilmiş yeni məqsəd, fəaliyyət istiqamətləri və vəzifələrə uyğun olaraq "AMEA-nın

2025-2030-cu illər üzrə inkişaf konsepsiyası və yol xəritəsi"nin hazırlanması zərurəti yaranıb.

"Hazırlanacaq sənədin başlıca hədəfi global tendensiyalar nəzərə alınmaqla, ilk növbədə Azərbaycanın strateji inkişaf kursu çərçivəsində onun tələblərinə ciddi elmi töhfələr verməkdən ibarətdir. Bu zaman cəmiyyətin intellektual imkanlarının artırılması ilə sosial faydalılığın vəhdətinin təmin edilməsi prinsipli vəzifələrdən biri kimi nəzərdə tutulmalıdır. O cümlədən, burada ictimai-humanitar elmlər - fəlsəfə, tarix, filologiya, kulturologiya, folklor, sənətsünaslıq, siyasi elmlər və digər elm sahələri arasında əlaqələr yeni səviyyəyə yüksəldilməlidir. Burada başlıca prinsip azərbaycançılıq və müstəqil dövlətçilik olmaqla ölkənin dayanıqlı inkişafında elmin iştirakının artırılmasından ibarət olmalıdır", - deyər akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb.

Müzakirədə çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti akademik Rəşad Əliyev məsələ ilə bağlı rəy və təkliflərini diqqətə çatdırıb.

İclasda "AMEA-nın 2025-2030-cu illər üzrə inkişaf konsepsiyası və yol xəritəsi"nin hazırlanması məqsədilə müvafiq Komissiya və İşçi qrupu yaradılıb.

Tədbirdə müzakirə edilən növbəti məsələ AMEA-nın institutlarında 2024-cü ildə aparılacaq elmi-tədqiqat işlərinin yekunlarına dair hesabatların hazırlanması haqqında olub. Akademik İsa Həbibbəyli hesabatların əvvəlcə şöbələrə, sonra isə ardıcılıqla müəssisələrin Elmi şuralarında, AMEA-nın elmi bölmələrində və Rəyasət Heyətinin iclasında dinlənəcəyini bildirib və hesabatların yüksək səviyyədə hazırlanması, eləcə də monoqraf nəşrlərin və impakt faktorlu jurnallarda işıq üzü görmüş məqalələrin sərgisinin təşkililə bağlı tapşırıqlarını verib.

AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsinin müdiri filologiya elmləri doktoru Sərxan Xavəri qeyd olunan məsələ ilə bağlı qərarı oxuyub. O, hesabat iclaslarına oktyabrın 27-də başlanacağını, dekabr ayının sonlarına kimi Elmi şuralarda və AMEA-nın elmi bölmələrində müzakirə ediləcəyini, yanvar ayında isə Rəyasət Heyətinin müzakirəsinə çıxarılacağını söyləyib. Sərxan Xavəri daha sonra hesabatların ümumiləşdirilərək fevral ayında keçiriləcək AMEA-nın Ümumi Yığıncağında elmi ictimaiyyətin müzakirəsinə çıxarılacağını diqqətə çatdırıb.

Sərxan Xavəri hesabatların hansı istiqamətləri əhatə edəcəyi ilə bağlı məlumatları slayd şəklində təqdim edib.

Rəyasət Heyəti qeyd olunan məsələ ilə bağlı müvafiq qərar verib.

İclasda daha sonra AMEA-TÜBİTAK birgə elmi layihə müsabiqələrinin keçirilməsi haqqında müzakirələr aparılıb. Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, AMEA və TÜBİTAK arasında 28 fevral 2024-cü il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Türkiyə Elmi və Texnologiya Şurası (TÜBİTAK) arasında elm və texnologiya sahəsində əməkdaşlıq haqqında Protokol"un 5-ci paragrafına əsasən AMEA-nın elmi müəssisələri və Türkiyənin elm və təhsil qurumları arasında 6 avqust - 5 noyabr 2024-cü il tarixləri üçün birgə layihə müsabiqəsi elan olunub. Müsabiqə urbanizasiya, şəhər və regional planlaşdırma (dayanıqlı şəhərlər), mədəniyyətə qarşılıqlı əlaqə, dil birliyi üzrə tədqiqatlar, iqtisadiyyat (dairəvi iqtisadiyyat və inkişaf məsələləri daxil olmaqla), seysmologiya, rəqəmsal transformasiya (humanitar və sosial elmlərdə) mövzularını əhatə edir.

AMEA prezidenti vurğulayıb ki, Akademiyanın elmi müəssisələri tərəfindən Türkiyənin müvafiq qurumları ilə birgə layihə təkliflərinin hazırlanması və müştərik tədqiqatların aparılması zamanın əsas çağırışlarındanıdır. AMEA rəhbəri layihədə alimlərimizin aktiv şəkildə iştirak etməsi ilə bağlı tapşırıqlarını verib.

Sonra AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsinin müdiri filologiya elmləri doktoru Sərxan Xavəri 2024-cü il üçün AMEA-da fəlsəfə doktoru və elmlər doktoru hazırlığı üzrə doktorantura və dissertanturaya qəbulun nəticələri haqqında statistik məlumatları təqdim edib. Qeyd edib ki, AR Nazirlər Kabinetinin 27 mart 2024-cü il tarixli Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin, elmi müəssisə və təşkilatlarının 2024-cü il üçün doktorantura və dissertant hazırlığı üzrə qəbul planları" təsdiq edilib. Bildirib ki, AMEA Rəyasət Heyətinin 3 aprel 2024-cü il tarixli qərarına və AMEA prezidentinin 2024-cü il 2 iyul tarixli və 25 sentyabr tarixli sərəncamlarına uyğun olaraq AMEA-nın doktorantura və dissertanturasına qəbul həyata keçirilib. AMEA-nın yüksəkixtisaslı elmi kadr hazırlamaq səlahiyyəti olan elmi müəssisə və təşkilatlarında plan yerlərinə uyğun olaraq fəlsəfə və elmlər doktoru hazırlığı üzrə doktorantura və dissertanturaya qəbul edilməsi nəzərdə tutulan, həmçinin lazımı göstəriciləri qənaətbəxş qiymətləndirilərək əlavə qəbul edilməsi məqsəduyğun hesab edilən iddiaçılar, onların dissertasiya mövzuları və elmi rəhbərləri (elmi məsləhətçiləri) institut Elmi şuralarında müəyyənləşdirilərək müvafiq qərarlar qəbul edilib və AMEA-nın elmi bölmələri qarşısında vəsatət qaldırılıb. AMEA-nın Humanitar və İctimai Elmlər bölmələrində, o cümlədən Gəncə Bölməsində fəlsəfə və elmlər doktoru hazırlığı üzrə doktorantura və dissertanturaya qəbul, həmçinin əlavə qəbul haqqında vəsatətlər bölmənin elmi şuralarında müzakirə edilərək müvafiq qərarlar qəbul olunub və AMEA-nın Rəyasət Heyəti qarşısında vəsatət qaldırılması məqsədilə AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsinə təqdim edilib.

Şöbə müdiri 2024-cü il üçün AMEA-da fəlsəfə doktoru və elmlər doktoru hazırlığı üzrə doktorantura və dissertanturaya qəbulun nəticələrini diqqətə çatdırıb.

Daha sonra AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Türkiyənin Ankara şəhərində keçirilmiş "Füzuli və Türk Dünyası" mövzusunda beynəlxalq simpoziuma iştirakı haqqında məlumatı təqdim edib. 8-11 oktyabr tarixlərində AMEA-nın, AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun və Türkiyə Respublikası Qazi Universitetinin, Azərbaycan Respublikasının Türkiyə Respublikasındakı səfirliyinin nəzdindəki Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə Türkiyənin Ankara şəhərində keçirilən "Füzuli və Türk Dünyası" mövzusunda beynəlxalq simpoziumun keçirildiyini, əhəmiyyətli məruzələrin dinlənildiyini bildirib.

İclasda, həmçinin "Çingiz Aytmatov Ensiklopediyası"nın "Çingiz Aytmatov və Azərbaycan" cildinin hazırlanması haqqında müzakirələr aparılıb. Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, Türk xalqları ədəbiyyatının yeni məzmun və yeni ideyalarla zənginləşməsinə böyük xidmətləri olan Çingiz Aytmatov ümumtürk dünyasının parlaq simalarından biridir. Vurğulayıb ki, Çingiz Aytmatovun şəxsiyyətinə, onun zəngin bədii irsinə Azərbaycanda hər zaman böyük maraq olub, Ulu Öndər Heydər Əliyev Çingiz Aytmatovu "Türk dünyasının fəxri" adlandırıb. Prezident İlham Əliyev 2008-ci ildə "Dostluq" ordeninin ilkini Çingiz Aytmatova təqdim edib, Azərbaycan və Qırğızistan prezidentlərinin iştirakı ilə 24 aprel 2024-cü ildə Bakı şəhərində Çingiz Aytmatovun heykəlinin açılışı olub.

İclasda qırğız xalqının böyük oğlunun Azərbaycan-qırğız ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafına verdiyi layiqli töhfələri nəzərə alaraq və "Çingiz Aytmatov Ensiklopediyası"nın "Çingiz Aytmatov və Azərbaycan" cildinin hazırlanmasını təmin etmək məqsədilə Redaksiya Heyətinin yaradılması qərara alınıb.

Həmçinin iclasda AMEA-nın Folklor İnstitutunun strukturunun təkmilləşdirilməsi, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının strukturunun təsdiq

edilməsi, AMEA-nın vitse-prezidenti akademik İbrahim Quliyevin Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyasının iclasında iştirakının yekunları, AMEA-nın akademik-katibi akademik Arif Həşimovun isə Rusiya Federasiyasına səfərinin nəticələri haqqında qərarlar verilib.

Bundan əlavə, 2025-ci il üçün AMEA-da aparılacaq elmi-tədqiqat işlərinin planlaşdırılması haqqında akademik Arif Həşimov məlumatı təqdim edib.

İclasda AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin strukturunda daxili imkanlar hesabına Herontoloji tədqiqatlar şöbəsinin yaradılması haqqında məsələ də müzakirə edilib.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, Cənub bölgəsində uzun illər ərzində aparılan herontoloji tədqiqatlar nəticəsində məlum olub ki, respublikanın digər rayonları ilə müqayisədə bu bölgədə uzunömürlülük indeksi daha yüksəkdir. Vurğulayıb ki, bununla bağlı cənub regionunda uzunömürlülük fenomeninin öyrənilməsi həm sosial-bioloji, həm də ekoloji amillərin insan orqanizminə təsirinə daha aydın göstəricisi kimi böyük əhəmiyyətə malikdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, AMEA-nın Lənkəran REM-in strukturunda mərkəzin daxili imkanları hesabına Herontoloji tədqiqatlar şöbəsi yaradılıb.

Daha sonra AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda daxili imkanlar hesabına Türk sənət tarixi və mədəni irsi şöbəsinin yaradılması haqqında müzakirələr aparılıb.

Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, tarix boyu müxtəlif türk mənşəli xalqlar və etnik qruplar Azərbaycandan keçməklə fərqli ərazilərdə yayılmış, öz mədəniyyətlərini qurmuş və inkişaf etdirmişlər. Tarixi prosesin sonrakı dövrlərində də Azərbaycan ilə qonşu türk xalqları arasında mədəni əlaqələr davam etmiş, nəticədə bədii üslub oxşarlığı meydana çıxmışdır. Bunu memarlıqda, təsviri və dekorativ-təbii sənətdə, musiqi mədəniyyətində aydın görmək mümkündür. Yeni dövrdə Azərbaycan incəsənəti qonşu türk xalqlarının mədəniyyətinə xeyli təsir göstərmiş, onların inkişafına öz töhfəsini vermişdir.

AMEA rəhbəri diqqətə çatdırıb ki, çoxşaxəli qarşılıqlı əlaqələr, bədii üslub oxşarlığı, həmçinin müasir dövr elmi və mədəni münasibətləri geniş miqyaslı sənət əsərlərinin, memarlıq nümunələrinin, tarixi-nəzəri materialların meydana çıxmasına səbəb olub.

Qeyd olunub ki, onların sistemli şəkildə araşdırılması, təhlili, eyni zamanda təsnifatının aparılması, sənət tarixinin dövrləşdirilməsi problemlərinin nəzəri və metodoloji əsaslarının hazırlanması AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda Türk sənət tarixi və mədəni irsi şöbəsinin yaradılması zərurətini aktuallaşdırıb.

Rəyasət Heyətinin qərarı ilə AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda daxili imkanlar və mövcud ştat cədvəli (vahidi) əsasında Türk sənət tarixi və mədəni irsi şöbəsi yaradılıb.

Daha sonra bir sıra kadr məsələlərinə baxılıb. AMEA-nın Qafqazsünaslıq İnstitutunun direktoru AMEA-nın müxbir üzvü Musa Qasımlı başqa işə keçməsi ilə əlaqədar öz xahişi ilə tədavi vəzifədən azad edilib. İnstitutun direktoru vəzifəsinin icrası elmi işlər üzrə direktor müavini siyasi elmlər doktoru Ramiyə Dadaşovaya həvalə olunub.

Həmçinin AMEA-nın Humanitar Elmlər Bölməsinin Elmi şurasının 7 oktyabr 2024-cü il tarixli iclasında keçirilmiş seçkiyə əsasən, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Xəzər Zeynalov AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə təsdiqlənib.

İclasda, həmçinin akademik Gövhər Baxşəliyevanın 70, akademik Vaqif Fərzəliyevin 85, AMEA-nın müxbir üzvü Elmira Ramazanovanın isə 90 illik yubileyi haqqında qərarlar qəbul olunub.

Sonda bir sıra cari məsələlər müzakirə olunub.

Azərbaycanda lirik-psixoloji nəsrin böyük ustadı

Ədəbiyyat İnstitutunda Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin 110 illiyi qeyd edilib

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin 110 illiyinə həsr olunmuş elmi konfrans keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Xalq yazıçısı Elçin, Milli Məclisin deputatı Günay Əfəndiyeva, Çingiz Aytmatov adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik Abdildacan Akmatalıyev, Qırğızıstan gəlmiş ədəbiyyatşünas alimlər, Akademiya əməkdaşları və media nümayəndələri iştirak ediblər.

Əvvəlcə Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin əsərlərindən və haqqında yazılmış kitablardan ibarət sərgiyə baxış olub.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli açıb. AMEA rəhbəri vurğulayıb ki, İlyas Əfəndiyev sovet dövründə yaşayan, amma mümkün olduqca həmin ideologiyadan kənar duran sanballı ədəbiyyat nümunələri yaradıb. Qeyd edilib ki, o, sovet dövründə yaşasa da, ümummilli ədəbiyyat yaradaraq, xalqa onun ideallarına həsr olunan əsərlər yazmağın mümkünlüyünü isbat edib. Azsayılı yazıçılardan biridir ki, Kommunist Partiyasının sıralarına daxil olmayıb. O, ixtisasca da ədəbiyyatçı deyil, coğrafiya fakültəsini bitirmişdi. Öz istedadının gücü ilə, öz qəlbinin səsi ilə yazıb yaradaraq bu gün də, sabah da yaşayan, ictimai formasiyaların dəyişməyindən asılı olmayaraq yaşaya biləcək əsərlər yaradıb. Onun yazdığı Azərbaycanın sabahına ünvanlanan, xalqın milli mənafehinə daha dərin təsvirə həsr olunub. "Kənddən məktublar"dan başlayan bu böyük ədəbiyyat, Azərbaycan nəsrini zənginləşdirən yeni ədəbiyyatın yaranması ilə nəticələnib.

"Sovet dövründə Azərbaycanda lirik-psixoloji nəsrin ən böyük ustadı İlyas Əfəndiyevdir" - deyən akademik İsa Həbibbəyli yazıçının "Söyüdü arx", "Bahar suları" kimi əsərlərindən başlanan bu üslubun inkişaf etdirilərək "Sarıköynəklə Valehin nağılı"na qədər davam etdiyini xatırladı.

"İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığında danışanda onun dramaturgiyasını ayrıca qeyd etmək mümkün deyil" - söyləyərək bildirib ki, o, lirik-psixoloji teatrın və dramaturgiyanın da yaradıcısıdır. "İlyas Əfəndiyevin teatri lirik-psixoloji üslubda olan, insanın iç dünyasını cəmiyyətə təqdim edən fərqli teatr idi. İlyas Əfəndiyev xüsusən 1960-1980-ci illərdəki əsərləri ilə Azərbaycan xalqının ideologiyadan kənar, amma milli ideallara, gerçək həyata yönəldilmiş bir ədəbiyyatı xalqa verməklə onun gələcək müstəqilliyinə hazırlaşmasına kömək edib. Xüsusən də "Natəvan" və "Xiyabani" pyeslərindəki azərbaycançılıq idealları İlyas Əfəndiyevin dövlət müstəqilliyi təfəkküründə yeni nəslin yetişməsinə xidmətlərini ay-

dın şəkildə ifadə edir. Onun əsərləri istər janrına və mövzusunə, istərsə də qəhrəmanlarına görə də yeni olur. Həm sənətkarlıq, həm də mövzu və ideya cəhətdən bənzərsiz olan yazıçı daim öyrənilir. Dissertantlarımızdan birinə də İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı haqqında dissertasiya mövzusu vermişik. Bu mövzu ədəbiyyatşünaslıq elminin də vəzifəsidir. Bu tədbir də İlyas Əfəndiyevə elmin yenidən qaydışının ifadəsidir" - deyərək akademik İsa Həbibbəyli çıxışını yekunlaşdırıb.

Tədbirdə filologiya elmləri doktoru, professor Asif Rüstəmli "İlyas Əfəndiyev yaradıcılığı Yaşar Qarayevin dəyərləndirmə müstəvisində", filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifi "İlyas Əfəndiyevə xatırlayarkən" və filologiya elmləri doktoru Sara Osmanlı "Yazıçı tənqidinin meyarları" mövzularında məruzələr ediblər.

Çingiz Aytmatov adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik Abdildacan Akmatalıyev çıxışında bildirib ki, Qırğızıstanda Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələri Bəxtiyar Vahabzadə, İlyas Əfəndiyev, Anar və Elçinin əsərləri tərcümə olunaraq geniş oxucu kütləsinə çatdırılıb. Öz ölkəsində alimlərin, tədqiqatçıların və tərcüməçilərin Azərbaycan ədəbiyyatına böyük maraq göstərdiyini də vurğulayıb. İlyas Əfəndiyevin üç romanının qırğız dilinə tərcümə olunaraq nəşr edildiyini və böyük maraqla qarşılandığını əlavə edib. Qonaq çıxışında elmi konfransın təşkilinə görə akademik İsa Həbibbəyliyə təşəkkür edib.

Ədəbiyyat İnstitutunun böyük elmi işçisi Dilarə Adilova "İlyas Əfəndiyevin romanlarında müasirlik" mövzusunda məruzəsində qeyd edib ki, "İlyas Əfəndiyev nəsrinin əsas qolunu onun "janrı gözəl bildiyi" romanları təşkil edir. Onun romanlarının mövzusu konkret kəndə aid etmək olur, nə şəhərə. Yazıçının qəhrəmanları birmənalı şəkildə nə kəndlidir, nə şəhərli. "Söyüdü arx" və "Dağlar arxında üç dost" romanlarında müharibədən sonra böyük aqrar ölkənin ucqar kəndləri - Güney qışlaq, Quzey qışlaq və Qartallı dərə təsvir edilir, müasir kənd modeli, onun tərəqqisi problem kimi götürülür. Kəndlərimizin bugünkü mənzərəsindən fərqli olaraq, oralarda həyat qaynayır. Heç kim şəhərə köçməyi düşünmür, əksinə, şə-

hərlilər təyinatla rayona işləməyə gedirlər..."

Məruzəçi əlavə edib ki, "İlyas Əfəndiyev cəmiyyətdəki və insan mənafehinə qüsur və eybəcərliklərlə öz əsərləri ilə mübarizə aparırdı. İnsan haqlarının pozulması və tapınılmasına, əxlaq pozuntusuna qarşı barışmaz mövqedə idi. Zəhmət, əmək, ailə, dostluq onun üçün müqəddəs nəsnelər olub əsərlərində də bu mövzusu idi. "Sarıköynəklə Valehin nağılı" yazıçının digər romanlarından fərqlənir... Əgər "Söyüdü arx", "Körpüsəlanlar", "Dağlar arxasında üç dost" 1960-cı illərin əvvəllərini əhatə edirdisə, "Sarıköynəklə Valehin nağılı" sosial, məişət və ictimai problemləri ilə sırf 80-ci illərə aiddir. Burada gördüyümüz xoşbəxt cütlüklə ədəbiyyat başqa romanlarında qarşılaşırıq. Romanda uşaqlıqdan bir-birini sevməyi gəncin çətin taleyi və saf məhəbbəti fonunda dövrün çatışmazlıqları, haqsızlıqları əks olunur. Romanın sərlövhəsinə çıxarılmış "nağıl" sözü təsadüfi xarakter daşımır. Bu, yazıçıya yeri gəldikcə hadisələri "nağıl"laşdırıb, qəhrəmanları düşdükləri mürəkkəb vəziyyətlərdən çıxarmağa imkan verir. Nağıl qəhrəmanları həmişə simvol kimi qəbul edilir; işıq-qaranlıq, xeyir-şər... Akademik İsa Həbibbəylinin sözlərlə desək, "İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının özünəməxsus nağılıdır".

Tədbirin sonunda ədəbin ailə üzvləri adından Xalq yazıçısı Elçin çıxış edərək bu tədbirdə söhbət ədəbiyyatdan getməsinə görə onu xoş hadisə adlandırdı. Bildirib ki, məhz Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşları İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığı barədə sanballı söz dedilər. Atası haqqında danışaraq vurğulayıb ki, onun əsərləri bu gün heç bir dəyişikliyə məruz qalmadan oxuculara alın ağıqlığı ilə təqdim olunur.

Ədəbiyyat İnstitutu ilə bağlı xoş xatirələrini və təəssüratlarını bölüşən Xalq yazıçısı məruzələr haqqında da yüksək fikirlər səsləndirib. "Bu gün müttəxəssis sözü İlyas Əfəndiyev yaradıcılığına daha artıq qiymət verirsə, deməli, o, xoşbəxt yazıçıdır. İlyas Əfəndiyev öz yaradıcılığı ilə ideologiyaya yox, ədəbiyyata xidmət edib" - deyərək çıxışının sonunda tədbirin təşkilatçılarna və iştirakçılara təşəkkürünü bildirdi.

AMEA-da "Yaşıl dünya naminə həmrəylik və COP29-un çağırışları: Humanitar və ictimai elmlərin vəzifələri" mövzusunda elmi konfrans keçiriləcək

Oktyabrın 18-də AMEA prezidentinin yanında bir sıra vacib məsələlərə dair müşavirə keçirilib.

"Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" çərçivəsində keçirilən və nəzərdə tutulan tədbirlər barədə danışan AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli noyabr ayında Bakıda təşkil olunan COP29 tədbirləri zamanı rəhbərlik etdiyi qurumun iş fəaliyyətinin müvafiq qrafikə uyğun tənzimlənməsi, həmçinin 2025-2030-cu illərdə Akademiyanın İnkişaf Strategiyası ilə bağlı vacib məsələlərin müzakirəsinin aktuallığını diqqətə çatdırıb.

Müşavirədə Bakıda COP29 tədbirlərinin keçirildiyi günlərdə AMEA əməkdaşlarının iş davamiyyətinin Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına uyğun olaraq tənzimlənməsi ilə bağlı məsələyə baxılıb. Bu məqsədlə AMEA-nın akademik-katibi akademik Arif Həşimovun sədrliyi ilə işçi qrupunun yaradılması qərara alınıb.

Həmçinin oktyabrın sonuncu həftəsində AMEA-da "Yaşıl dünya naminə həmrəylik və COP29-un çağırışları: Humanitar və ictimai elmlərin vəzifələri" mövzusunda elmi konfransın keçirilməsinin məqsəduyğunluğu diqqətə çatdırılıb.

Eyni zamanda Rəyasət Heyətinin növbəti iclasında 2025-2030-cu illərdə AMEA-nın İnkişaf Strategiyasının ilkin müzakirəsinin keçirilməsi tövsiyə edilib.

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli müzakirəyə çıxarılan məsələlərin həllinin yüksək səviyyədə təmin edilməsinin vacibliyini vurğulayıb, müvafiq tapşırıqlarını verib.

Cəfər Cabbarlı mükafatının təqdimatı

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə yardımı ilə Cəfər Cabbarlı mükafatının təqdimatı olub.

Tədbir C.Cabbarlı adına Mədəniyyət, Elm və Təhsilin İnkişafına Yardım İctimai Birliyinin "Cəfər Cabbarlı - ədəbiyyatımızın böyük sənət fədaisi" adlı layihəsi çərçivəsində keçirilib.

Təqdimat mərasimində çıxış edən Əməkdar mədəniyyət işçisi Qəmər Seyfəddinqızı görkəmli ədibin 125 illiyi münasibətilə nəşr olunan yeni kitablar və layihələr haqqında məlumat verib. Cəfər Cabbarlının bədii, publisistik yaradıcılığının çoxşaxəli və dərin məzmunlu olduğunu bildiren Əməkdar mədəniyyət işçisi deyib: "Mükafat böyük dramaturq Cəfər Cabbarlı yaradıcılığının təbliği sahəsində aparılmış işlərə, tədqiq edilmiş əsərlərə, dramaturqun teatr yaradıcılığının təcəssümündə müstəsna xidmətləri olan sənətkarlar üçün nəzərdə tutulub. Ədibin yaradıcılığının zənginliyi və incəsənətin müxtəlif sahələrindəki əvəzsiz xidmətləri nəzərə alınaraq mükafat son zamanlar daha çox nominasiyanı əhatə edir".

Tədbir zamanı görkəmli dramaturqun yaradıcılığının xronoloji ardıcılıqla əks olunduğu videoçarx nümayiş edilib.

Sonra Cəfər Cabbarlı mükafatı ədəbiyyatşünaslıq, ədəbiyyat, teatr, rejissorluq nominasiyaları üzrə ziyalılara təqdim olunub.

Mükafata layiq görülən AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli diqqətə çatdırıb ki, Cəfər Cabbarlının Azərbaycan teatri və ədəbiyyatında müstəsna xidmətləri olub. Görkəmli dramaturqun əsərləri bu gün də aktualdır və gənc nəslin inkişafına öz töhfəsini verir.

AMEA-nın Rəyasət Heyətinin qərarı Türk dünyasında maraqla qarşılanıb

Xəbər verdiyimiz kimi, AMEA-nın Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Akademiyanın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda daxili imkan hesabına Türk sənət tarixi və mədəni irsi şöbəsi yaradılıb.

Sözgedən xəbər Türkiyənin "konyabakis" "haberiniz.com", "ankhaber", "adanamasasi", "güvəngazetesi", "yesiligidir", "gazetekars", "tum1haber", "liderhaber", "kastamonuuguncel", "basinpress", Şimali Kipr Türk Respublikasının "kibrishaberayans"ında geniş şəkildə işıqlandırılıb.

Xəbərlərdə AMEA-nın Rəyasət Heyətinin qərarının Türk dünyasının birliyinin möhkəmlənməsinə, mədəni inkişafının sürətlənməsinə töhfə verəcəyi vurğulanıb.

KHA

Azərbaycanda Türk Sənət Tarixi və Kültürel Miras Şöbəsi kuruldu

Azərbaycanın Ədəbiyyat Akademiyası (AMEA) Mərkəzi Elmi Kitabxanasında, 18 oktyabr 2024-cü ildə keçirilən Rəyasət Heyətinin 186-cı iclasında qərar qəbul edilib.

Rasim Əliquliyev:**"Azərbaycanda informasiya mədəniyyətinin təşəkkülü və təkamülü tarixinin araşdırılması zəruridir"**

nologiyalarının inkişafı müzakirə edilib, çıxışlar söylənilib. Akademik vurğulayıb ki, qlobal, regional və ölkədə gedən proseslər informasiya texnologiyaları sahəsinə yeni baxışın yaranması zərurətini ortaya çıxarıb.

XXI əsrdə qlobal informasiya cəmiyyətinin strateji potensialının artdığına diqqəti çəkən AMEA-nın vitse-prezidenti "Tarix və informasiya" başlığı al-

Tarix və Etnologiya İnstitutunda AMEA-nın vitse-pezidenti, Elm və Təhsil Nazirliyinin informasiya Texnologiyaları İnstitutunun direktoru, akademik Rasim Əliquliyevlə görüş keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə açan Tarix və Etnologiya İnstitutunun direktoru tarix elmləri doktoru, professor Kərim Şükürov bildirdi ki, müasir dövrdə informasiya Texnologiyaları İnstitutu Azərbaycanın "Silikon vadisi" hesab olunur, uğurları ilə diqqətləyici yer tutur. Bu yaxınlarda Stenford Universiteti süni intellekt sahəsində dünya reytingini açıqlayıb, İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu həmin reyting cədvəli üzrə böyük irəliləyiş əldə edib.

Professor Kərim Şükürov "25 oktyabr - İnstitut günü" çərçivəsində keçirilən tədbirin əlamətdar dövrə təsadüf etdiyini, 89 il əvvəl yaradılmış Tarix İnstitutunun əvvəlki onilliklərin müsbət irsini davam etdirdiyini, müasir sosial və elmi çağırışlara cavab verdiyini vurğulayıb. Hazırda institutda "Azərbaycan tarixi" bircildliyi üzərində iş görüldüyünü xatırladan professor Kərim Şükürov Tarix və Etnologiya İnstitutunun İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu ilə əməkdaşlığı davam etdirməyə, müxtəlif əməkdaşlıq layihələrinin həyata keçirilməsində maraqlı olduğunu açıqlayıb.

"Azərbaycanda informasiya mədəniyyətinin təşəkkülü və təkamülü tarixinin araşdırılması zərurəti" mövzusunda çıxış edən AMEA-nın vitse-prezidenti Rasim Əliquliyev xatırladı ki, 2023-cü il oktyabr ayının 23-də İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu ilə Tarix və Etnologiya İnstitutu Heydər Əliyevin 100 illiyi ilə bağlı konfrans keçirib, Ümummilli liderin birinci və ikinci hakimiyyətləri dövründə ölkədə informasiya tex-

tında informasiya mədəniyyətinin formalaşması prosesinin əsas hədəfləri, informasiya inqilabları, informasiya inqilablarının motivasiyaları, informasiya mədəniyyətinin təkamülü, informasiya iqtisadiyyatı, informasiya müxtəlif elm sahələrinin tədqiqat obyektinə kimi, informasiyanın emalı üsulları, alətləri və texnologiyalarının təkamülü, informasiyanın mühafizəsi, informasiyanın paylaşılması, yayılması kimi məsələləri geniş izah edib.

Azərbaycanda informasiya mədəniyyətinin təşəkkülü və təkamülü tarixinin araşdırılması elmi probleminə diqqəti çəkən akademik Rasim Əliquliyev tarix və informasiya çərçivəsində tədqiqat mövzuları, beynəlxalq təcrübə, tədris və araşdırmalar haqqında danışdı. "Artıq yeni sosio-mədəni cəmiyyətə inteqrasiya olunmuşuq, internet yeni virtual cəmiyyət formalaşdırıb" - deyən akademik Rasim Əliquliyev bildirdi ki, müasir bəşəri çağırışlara cavab vermək üçün rəqəmsal transformasiya vacibdir.

Rəqəmsal tarix və tarixi informatika çərçivəsində multidissiplinarlığa geniş yer ayıran akademik Rasim Əliquliyev tarixi araşdırmalarda informasiya texnologiyalarının tətbiqi problemlərinə toxunub, ali məktəblərdə "rəqəmsal tarix" və "tarixi informatika" fənlərinin tədris olunmasını, dərslərin hazırlanmasını və xarici ədəbiyyatların tərcümə olunmasını, eləcə də tarixi informatika sahəsində multidissiplinar tədqiqatlar aparılmasını vacib sayıb. AMEA-nın vitse-prezidenti Rasim Əliquliyev çıxışını "Informasiya mədəniyyəti millətin inkişaf səviyyəsini xarakterizə edən ən mühüm, ən informativ inteqral göstəricidir" fikirləri ilə bitirib.

Dayırsa masa institut əməkdaşlarının sualları, müzakirələrlə davam edib.

İşğaldan azad olunmuş bölgələrimizdə epigrafiq abidələrin öyrənilməsi bu gün çox ciddi və aktual məsələdir**İctimai Elmlər Bölməsinin Elmi şurasının iclası**

Oktyabrın 18-də AMEA-nın İctimai Elmlər Bölməsinin Elmi şurasının növbəti iclası keçirilib.

Iclası AMEA-nın vitse-prezidenti v.i.e., İctimai Elmlər Bölməsinin Elmi şurasının sədri akademik Gövhər Baxşəliyeva açaraq tədbirin gündəliyini iş-tirəklərin diqqətinə çatdırdı.

Akademik Gövhər Baxşəliyeva iclasda fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Elnur Mustafayev "Şuşanın yazılı abidələri (ictimai-mədəni və tarixi proseslər kontekstində)" mövzusunda məruzəsinin dinləniləcəyini bildirdi və vurğulayıb ki, bu gün işğaldan azad olunmuş bölgələrimizdə epigrafiq abidələrin öyrənilməsi çox ciddi və aktual məsələdir. Akademik qeyd edib ki, bölgənin epigrafiq abidələrinin öyrənilməsi xalqımızın qədim adət-ənənələri, yaşayış tərzləri, mədəniyyəti barədə məlumat əldə etməyimizə imkan verir, eyni zamanda bu ərazinin əzəli və əbədi olaraq xalqımıza məxsus olduğunu bir daha sübut edir.

Iclasda AMEA-nın İctimai Elmlər Bölməsi üzrə 2024-cü tədris ili üçün fəlsəfə və elmlər doktoru üzrə dissertantura və doktoranturaya qəbulun nəticələri müzakirə olunub. Akademik Gövhər Baxşəliyeva bölmə üzrə elmi tədqiqat müəssisələrində keçirilən qəbulun nəticələrini açıqlayıb. Sonra doktorant və dissertantların mövzuları, elmi rəhbərləri müzakirə edilərək AMEA-nın Rəyasət Heyəti qarşısında vəsatət qaldırılıb.

Sonra 2025-ci il üçün doktorantura və dissertanturaya qəbul planına dair təkliflər müzakirə edildi və AMEA-nın Rəyasət Heyəti qarşısında vəsatət qaldırılıb.

Akademik Gövhər Baxşəliyeva qəbul planına elmi tədqiqat müəssisələrinin daha çox ehtiyac duyulan ixtisaslarının ayrılmasını vurğulayıb.

O cümlədən bir sıra elmi-təşkilati və kadr məsələləri də müzakirə olunub. Azərbaycan Respublikasında 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamının icra vəziyyəti, həmçinin Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun Elmi şurasının tərkibində qismən dəyişiklik edilməsi kimi məsələlər müzakirə edildi.

Daha sonra akademik Ziya Bünyadov adına Şərşünaslıq İnstitutunun Din və ictimai fikir şöbəsinin müdiri fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Elnur Mustafayev "Şuşanın yazılı abidələri (ictimai-mədəni və tarixi proseslər kontekstində)" mövzusunda məruzəsi dinlənilib.

Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Elnur Mustafayev Azərbaycan ərazisində mövcud olan yazılı abidələrin xüsusi-

yyətləri, kitabələrə həkk olunmuş mətnlərin dili, məzmunu və lingvistik üsulları haqqında ətraflı məlumat verib, işğaldan azad edilmiş ərazilərimiz, o cümlədən erməni vandalizmi nəticəsində maddi-mədəni irsimizə dəymiş zərərlər haqqında informasiyaları diqqətə çatdırdı.

Məruzə Şuşa şəhərində inşa edilmiş tarixi abidələrə aid inşaat kitabələri və yazılardakı şəhərdə mövcud olan elmi-mədəni mühitlə bağlı mövzulara əhatə edib. Epigrafiq abidələrin tədqiqatının elmi əhəmiyyətindən danışan məruzəçi Məşədi Şükür Mirsiyab oğlunun karvansarasında və Yuxarı Gövhər Ağa məscidinin fasad görünüşündə, eləcə də giriş qapısının ətraflarında olan kitabələrdə yazılanlar, burada elm, təhsil, tarix və mədəni proseslər haqqında ətraflı bəhs edib.

Məruzədə 1905-1906-cı illərdə mü-təşəkkil erməni silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın müxtəlif şəhər və bölgələrində dinc azərbaycanlı müsəlman əhaliyə qarşı törətdiyi kütləvi qırğınlardan söhbət açılıb, bu soyqırımların baş verdiyi şəhərlərdən birinin də Şuşa olduğu qeyd edilib. Elnur Mustafayev 2022-ci il iyun-iyul aylarında elmi-tədqiqat məqsədi ilə Şuşa şəhərinə ziyarət edərkən aşkarladığı epigrafiq abidələrdə bu dəhşətli cinayətlərin əks olunduğunu müəyyən edib. Belə ki, onun aşkarladığı bəzi məzar daşlarında ərəb və fars dillərində ermənilərin azərbaycanlı dinc müsəlman əhaliyə qətlə yetirdiyi haqda məlumatlar həkk olunub. Məruzəçi onu da bildirdi ki, epigrafiq abidə-

lər, ümumilikdə maddi-mədəni irs əldə olduğu ərazinin və orada yaşayan əhəlin tarixini, eyni zamanda onların həmin ərazilərdə mövcudluğunu isbat edən ən mühüm sübutlardan biri hesab olunur. Bununla yanaşı, daş kitabələr dövrünün milli, dini, mədəni, ictimai düşüncə tərzini, həmçinin cərəyan edən hadisələri öyrənmək üçün ən yaxşı vasitələrdən biridir. Gələcək nəsillərə tarixi irsimiz və əsrlər boyu təşəkkül tapmış zəngin mədəniyyətimiz haqqında daha geniş məlumatları ötürmək üçün bu qəbildən olan abidələr böyük əhəmiyyətə malikdir.

Məruzə dinlənildikdən sonra mövzu ətrafında müzakirələr aparılıb.

Sonra AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun 55.05.02 - Arxeologiya ixtisasından fəlsəfə doktoru istiqaməti üzrə iki il yəni doktorant Sədaqət Məmmədlinin elmi rəhbəri tarix elmləri doktoru Şahin Fərzəliyevin (vəfatı ilə əlaqədar) akademik Nərgiz Axundova ilə əvəz olunması haqqında, eləcə də akademik Baxşəliyeva Gövhər Baxşəli qızının 70, AMEA-nın müxəbir üzvü Məsumə Məlikovanın isə 95 illik yubileyi haqqında qərarlar qəbul edildi.

Filologiya elmləri doktoru, professor Mehdi Kazımov 70 illik yubileyi ilə əlaqədar AMEA-nın İctimai Elmlər Bölməsinin Fəxri fərmanı ilə təltif olunub.

Sonda akademik Gövhər Baxşəliyeva bir sıra məsələlərlə əlaqədar müəssisələrin rəhbərlərinə tapşırıq və tövsiyələrini verib.

Cənubi Qafqaz tədqiqatları: mövcud vəziyyət, problemlər və perspektivlər

Oktyabrın 23-də AMEA-nın Qafqazşünaslıq İnstitutunun təşkilatçılığı ilə "Cənubi Qafqaz tədqiqatları: mövcud vəziyyət, problemlər və perspektivlər" mövzusunda respublika elmi konfransı keçirilib.

Mərkəzi Elmi Kitabxanada baş tutan tədbirdə əvvəlcə Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni səsləndirilib. Sonra şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Konfransda AMEA-nın vitse-prezidenti vəzifəsini icra edən akademik Gövhər Baxşəliyeva açılış nitqi söyləyib. Bildirdi ki, Azərbaycan dövləti müstəqillik dövründə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında tarixinin ən parlaq dövrünü yaşayır. Onun sözlərinə görə, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin liderliyi altında qazanılan tarixi Qələbədən sonra Cənubi Qafqazda yaranmış realitərin öyrənilməsi vacibdir.

Qafqazşünaslıq İnstitutunun direktoru v.i.e. siyasi elmlər doktoru, dosent Ramilə Dadaşova müəssisənin fəaliyyətindən danışdı, keçirilən tədbirlər və işıq üzü görün nəşrləri haqqında məlumat verib.

Konfransda AMEA-nın bir sıra institutlarından, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrindən və elmi qurumlarından 39 alim və tədqiqatçı məruzə edib.

Məruzələr 3 bölmədə müzakirə edildi. Məruzələrdə ayrı-ayrı dövlətlərdə Qafqaz üzrə strateji analitik mərkəzlərin tədqiqatları, o cümlədən ABŞ, Yaponiya, Avropa dövlətləri, Rusiya, Türkiyə, İran, İsrail, Gürcüstan, Ermənistanın Qafqaz üzrə araşdırma mərkəzlərinin fəaliyyəti tədqiq edildi. Məruzələr çərçivəsində Azərbaycanda Qafqazın araşdırılmasında xidmətləri

olan alimlərin əsərləri də təhlil olunub. Eyni zamanda, xarici ölkələrdə aparılan tədqiqat işlərində Qafqazın ayrı-ayrı problemlərinin tədqiqi məsələləri də araşdırılıb.

Sonda yekun dəyərlandırilmə aparılıb.

Qeyd edək ki, Qafqazşünaslıq İnstitutu 2017-ci ildən bəri Qafqazşünasların 3 beynəlxalq forumu, 3 beynəlxalq

qafqaz və 8 respublika elmi konfransı keçirib, məruzələr və tezislər nəşr edilib. İnstitutun alimlərinin əsərləri yüksək reytingli beynəlxalq elmi jurnallarda dərc olunub. İnstitutun üç dildə nəşr olunan "Qafqazşünaslıq" elmi-nəzəri jurnalı iki beynəlxalq indeksə daxildir. İnstitutun Azərbaycan, rus və ingilis dillərində veb-saytı (www.caucasusstudies.az) fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan-Çin elmi əməkdaşlığı

Strateji inkişaf kursu kontekstində

Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir.

Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider

Elmi əməkdaşlığın çoxşaxəliliyi

Müasir dövrdə hər bir dövlət üçün əlaqələrin çoxşaxəli olması müsbət hal sayılır. Burada, təbii ki, müxtəlif istiqamətlərdə əlaqələrin kompleks halında səmərəli və faydalı olması mühüm şərtir. Azərbaycanın xarici siyasəti bu baxımdan bir nümunədir. Sözüün həqiqi mənasında, həmin siyasət multilateral və beynəlxalq miqyasda yalnız qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa fokuslanmışdır. Çin istiqaməti istisna deyildir. Müqayisələr göstərir ki, bütün səviyyələrdə nəzərdə tutulan əməkdaşlıqlar məzmun və məqsəddə bir-birini tamamlayır. Elm sahəsində əməkdaşlıqda isə AMEA-nın rolu danılmazdır. Bu kontekstdə daha bir məsələ aktuallaşır.

Azərbaycanın ali elmi təşkilatı beynəlxalq əməkdaşlıqda multilaterallığa ciddi əməl edir. Yeni ölkənin strateji inkişaf kursu əsasında müəyyən edilmiş bütün istiqamətlərdə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq modelinə üstünlük verir. Bu özəllik Qərbi, MDB, TDT, Çin və başqa istiqamətlərdə eyni dərəcədə özünü göstərir. Həmin istiqamətlərdə AMEA-nın əməkdaşlıq xəttində orta xüsusiyyət birmənalı olaraq Azərbaycanın müstəqil dövlətçilik maraqlarına uyğun olması ilə bağlıdır. Məhz həmin müstəvidə biz AMEA-TDT dövlətlərinin elmi təşkilatları, AMEA-Çin elmi təşkilatlarının əməkdaşlığını müqayisəli təhlil edə bilərik. Burada əsas məqam, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının beynəlxalq elmi əməkdaşlıqları ölkənin strateji inkişaf kursunun əsas müddəalarına tam uyğun məzmun və məqsəddə qurduğunu ifadə etməkdən ibarətdir.

Nəzəri olaraq məsələ müxtəliflik şəraitində çoxşaxəli əməkdaşlığı ümumi məqsədə çatmaq üçün faydalı olmağın optimal modelini (və ya nümunəsini) tapmaq kimi fəlsəfi xarakterli problemin dərinə gedib çıxır.

Çoxistiqamətli elmi əməkdaşlığın faydalılıq əmsali

Hələlik dünya miqyasında hamı tərəfindən birmənalı qəbul edilə bilən belə bir əmsal mövcud deyildir. Elmi fəaliyyətin qiymətləndirilməsinin rəqəmsallıq dövründə müxtəlif kəmiyyət müəyyənəlməsinə istisna deyildir. Lakin bütün mənzərəni nəticəvericilik aspektində orta kriteriyalara görə qiymətləndirməyə fərqli yanaşmalar mövcuddur. AMEA-nın dövlət elmi təşkilatı kimi çoxistiqamətli əməkdaşlıq strategiyasında ilk növbədə dövlət maraqlarını təmin etməyə çalışılır. Təşkilatın yeniləşmə kursunun mərkəzində məhz bu tezis dayanır.

Sonra, AMEA beynəlxalq elmi əməkdaşlığı bilik və informasiya mübadiləsinin ən son texnologiyaları əsasında qurmalıdır. "Elektron Akademiya", "Elektron Kitabxana", "Gənc Akademiya", Rəyasət Heyəti Aparatının "Elm və təhsil" şöbəsi kimi struktur-funksional elmi fəaliyyət vahidləri həmin məqsədə xidmət edir. Onlar aktiv fəaliyyətdədirlər.

Nəhayət, AMEA-nın beynəlxalq əməkdaşlıq şəbəkəsini yaratmaqda hansı mövzulara önəm verməsi milli maraqlar baxımından əhəmiyyətlidir. Əməkdaşlığın istiqamətləri üzrə imzalanan sənədlər göstərir ki, AMEA ən aktual elmi istiqamətlər və mövzular üzrə əməkdaşlığa üstünlük verir.

Belə alınır ki, akademiyanın elmi əməkdaşlıqda faydalılıq əmsalinin keyfiyyət göstəricisi üç başlıca faktorun qarşılıqlı əlaqəsində müəyyənəlməyə bilər: bunlar dövlət və milli maraqlara xidmət göstərilməsi, təşkilatın daxili struktur-funksional imkanlarının ən müasir texnologiyalar üzrə işləməyə uyğunlaşdırılması

II MƏQALƏ

rılması və əməkdaşlıq şəbəkəsində aktual mövzuların rəngarəngliyinin əsas yer tutmasıdır.

Bu, özlüyündə məsələnin mürəkkəb dinamik sistem kimi baxılması anlamına gəlir. Həmin kontekstdə AMEA-Türk dövlətləri elmi təşkilatları və AMEA-Çin elmi təşkilatları əməkdaşlığı xəttinə onların qarşılıqlı əlaqəsində baxmağa imkan verir.

AMEA-Çin elmi əməkdaşlığı çoxfaktorlu şəbəkə kimi

Öncəki məqalədə tərəflər arasında elmi əməkdaşlığın konkret faktlarının gətirilməsi göstərir ki, AMEA həm məkan, həm də əməkdaşlığın məzmunu aspektində müxtəlifliyə üstünlük verir. Akademiya Çinin müxtəlif şəhərlərində yerləşən elm və təhsil təşkilatları ilə konkret müasir istiqamətlər üzrə əməkdaşlıq sistemi yaradır. Bura Pekin, Hebei əyalətinin Şisyaçua şəhəri, Honkonq və digərləri daxildir. Bu müxtəliflik əməkdaşlığın müxtəlif elm sahələri üzrə aparılması ilə tamamlanır. Ədəbiyyat, fəlsəfə, sosial elmlər, təbiət elmləri, müasir elmi istiqamətlər əməkdaşlıqda yer alır. Bunlardan başqa, elmi əməkdaşlığın müasir elektron formaları tətbiq olunur (məsələn, virtual laboratoriya).

Bütün bunlar AMEA rəhbərliyi tərəfindən koordinasiya edilir. Təşkil edilən səfərlər, orta elmi layihələr, ayrıca, elmi tədqiqat mövzuları bir tərəfdən, Azərbaycan və Çinin böyük mütəfəkkirlərinin qarşılıqlı tanınması digər tərəfdən təhsil aspektində əməkdaşlıqda müşayiət olunur. Deməli, söhbət elmi təşkil edilmiş əməkdaşlıq şəbəkəsindən gedir ki, qarşıya konkret məqsədlər qoyulmuşdur.

AMEA-TDT üzvlərinin elmi əməkdaşlıq şəbəkəsi

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Asiyadakı türk dövlətlərinin elmi təşkilatları ilə əməkdaşlıq xətti Çin istiqaməti ilə məzmun və məqsəddə uyğunluq təşkil edir. Burada məkan müxtəlifliyi ilə əməkdaşlıq texnologiyalarının müasirliyi və mövzu zənginliyi özünü göstərir. AMEA Qazaxıstan, Özbəkistan, Türkmənistan və Qırğızistanın elm və təhsil təşkilatları ilə əməkdaşlığı Çin istiqaməti ilə eyni məntiq əsasında qurur və onu inkişaf etdirir.

I məqalədə bununla bağlı faktların bir qismini gətirmişik. Onlar göstərir ki, TDT istiqamətində AMEA daha mürəkkəb əməkdaşlıq şəbəkəsi yaratmışdır. Lakin burada iki incə siyasəti və elmi məqamı vurğulamaq gərəkdir.

Məsələ onunla bağlıdır ki, TDT istiqaməti Azərbaycan siyasəti və elmi üçün xüsusi mənə kəsb edir. Ona görə ki, Azərbaycan türk dövlətidir və TDT Türk dünyasının sivil, demokratik və liberal əsasda təşkilatlanma formasıdır. Onun ciddi perspektivləri vardır. AMEA da daxil olmaqla hər bir Azərbaycan təşkilatı bu məqamı nəzərə almağa borcludur (məcbur deyil, daxildən gələn tələbatı müqəddəs vəzifə kimi qəbul etməkdir).

Bununla yanaşı, TDT regional təşkilat kimi regionlararası məkanda da fəal olmağı planlaşdırır. Yeni onun istənilən sahədə fəaliyyətində regional miqyasla regionlararası miqyas qarşılıqlı əlaqədə olmalıdır və bir-birini tamamlamalıdır. Bu baxımdan elm sahəsində maraqların uyğunlaşdırılması faktiki olaraq regionlararası kontekstə nəzərdə tutur. Bu özəllik elmi əməkdaşlıq prosesində mütləq diqqətə alınmalıdır ki, AMEA məhz həmin məntiqə fəaliyyət göstərir.

Digər məqam türk dövlətlərinin elmi təşkilatlarının birləşdirici (elmi maraqları), koordinasiyaedici (elmi idarəetmə və elmi yaradıcılığı) və fokuslaşdırıcı (təşkilat olaraq elmi fəaliyyət məqsədlərini) gücü ilə əlaqədirdir. Burada vəziyyət bir qədər araşdırılmalıdır. Çünki ayrılıqda hansısa türk dövlətinin (məsələn, Türkiyənin) müəyyən təşkilatı güclü potensiala və müxtəlif əməkdaşlıq əlaqələrinə malik ola bilər (məsələn, TÜBİTAK).

Ancaq məsələ təşkilat olaraq Türk dünyasını elmi əlaqələndirmə məntiqi ilə regionlararası miqyasda TDT-nin başqa təşkilatları və dövlətlərlə əlaqələrinin məntiqini uyğunlaşdırmağa gələndə aydın olmayan məqamlar az deyildir. Bu aspektdə indi AMEA qədər birləşdirici, koordinasiyaedici və fokuslaşdırıcı elmi təşkilat kimi gözə dəymir.

AMEA-nın yeniləşmə kursu faktiki olaraq burada nəzəri-konseptual və praktiki-feili aspektləri özündə sintez edərək həm TDT, həm də ondan kənarında olan təşkilatlara proyeksiya edə bildik fəlsəfəsinə malikdir.

İndi vurğulanan iki incə faktorun kontekstində AMEA-TDT, AMEA-Çin əməkdaşlıq istiqamətlərinin uyğunlaşdırılma bililmələri imkanlarına baxaq.

AMEA əməkdaşlıq modeli regionlararası miqyasda proyeksiya nümunəsi kimi

Çin istiqaməti ən azı iki baxımdan AMEA üçün önəmlidir. Birincisi, Çin müasir mərhələdə elmi inkişaf tempi baxımından ən perspektivli məkandır. İkincisi, AMEA-nın TDT üzvləri ilə bağlı əməkdaşlıq formatını daha geniş miqyasda proyeksiya etməsi strateji mahiyyətli zərurətdir. Hər iki istiqamət bir-biri ilə bağlıdır.

Birinci istiqamətin AMEA üçün vacibliyi dünyaya üzrə ən yeni elmi nailiyyətlər ilə çevik tanış olmaqla izah olunur. Statistik göstəricilərə görə, artıq Çin elmi təşkilatları bir sıra aspektlər üzrə dünyada birinci sıradadırlar.

Məsələn, Çin Elmlər Akademiyası son 4 ildə dalbadal yenilikçilik və innovativlik üzrə reytingdə ilk sıranı tutur (IBM Şirkəti də daxil ənənəvi aparıcı olan şirkətləri geridə qoymuşdur).

"Nature" jurnalının 2024-cü il üçün tibb və biologiya üzrə müəyyən etdiyi reytingdə də Çin akademikləri Harvardı arxada qoyaraq ilk sıraya yerləşmişdir.

Nobel mükafatı laureatı Ə.Səncərin AMEA Rəyasət Heyətində məruzəsi zamanı ifadə etdiyi kimi, 1997-1998-ci illərdə Çin elmi reytingdə heç ilk onluğa daxil deyildi. Deməli, türklərin dünyada başqa cür qalıcı öyrənə biləcəyi çox şeylər vardır. AMEA üçün bu, təşkilatı formada əməkdaşlığın dinamikasının faydalılıq faktoru üzrə qurulması anlamını verir.

Buradan ikinci istiqamətin əhəmiyyəti avtomatik alınır. Belə ki, qarşıya TDT-ni gücləndirmək məqsədi qoyulmuşdursa, ilk növbədə elmi potensialın buna yönəldilməsi gərəkdir. Müasir dünyada başqa cür qalıcı inkişafa nail olmaq imkansızdır. Deməli, AMEA TDT üzvləri ilə əməkdaşlıq modelini Çinlə əməkdaşlıq nümunəsi ilə harmoniya halına gətirməlidir. AMEA-dan başqa bu işi görə biləcək başqa elmi təşkilat yoxdur. Bunu AMEA-nın yeniləşmə kursunun nəzəri-konseptual özəllikləri ilə praktiki-təbii addımlarının vəhdətində görmək olar. Qalır bu kursu dərinlən öyrənib, onun başlıca strateji hədəflərini dərk etmək. Aidiyyətli orqanlar sözdə deyil, əməldə bunu etməlidirlər. Dövlətçilik və müstəqillik naminə!

Bütün bunlar onu göstərir ki, AMEA-nın həyata keçirdiyi və dünyanın müxtəlif regionlarını vahid şəbəkədə "birləşdirməyə" yönəlmiş əməkdaşlıq xətti Çin istiqamətində də strateji əhəmiyyətə malikdir. O cümlədən, AMEA, sözüün həqiqi mənasında, elm sahəsində Türk dünyası ilə Çin arasında real və nəticəverici əməkdaşlıq prosesini təşkil edə bilər. Kim bilir, bu, baş Versə, qısa müddətdə türk və Çin alimləri birgə olaraq Nobel mükafatı ala bilərlər! Niyə də olmasın?!

Füzuli QURBANOV
fəlsəfə elmləri doktoru

Ədəbi mühitimizin görkəmli nümayəndəsi Hüseyn Razinin 100 yaşı qeyd olunub

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsində XX əsr Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi, dramaturq, publisist, jurnalist və tərcüməçi Hüseyn Razinin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə elmi konfrans keçirilib.

Konfransı giriş sözü ilə açan Bölmənin sədri, akademik İsmayıl Hacıyev əvvəlcə Milli Məclisin İctimai Birliklər və Dini Qurumlar Komitəsinin sədri Fazil Mustafanın Hüseyn Razinin 100 illik yubileyi münasibətilə konfrans iştirakçılarına ünvanladığı məktubu oxuyub.

Akademik daha sonra Əməkdar incəsənət xadimi Hüseyn Razi ilə bağlı xatirələrini bölüşüb, onu ciddi, qətiyyətli, işinə qarşı məsuliyyətli insan kimi xarakterizə edib, şairin çoxşaxəli fəaliyyəti barədə fikirlərini dilə gətirib.

Hüseyn Razi irsinin əvvəlki illərdə də tədqiq olduğunu qeyd edən bölmə sədri bildirib ki, AMEA Naxçıvan Bölməsinin İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun 2007-ci ildən nəşr etdiyi "Taleyi və sənəti" seriyasının yenidən çapdan çıxması növbəti sayı məhz Əməkdar incəsənət xadimi Hüseyn Razinin anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuşdur. Nətiq həmin kitabı təqdim edərək əsərin əhatə etdiyi bölmələr haqqında ətraflı məlumat verib.

Məruzələrin təqdimatı ili davam edən konfransda İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev "Hüseyn Razinin həyatı və yaradıcılığının ümumi mənzərəsi" mövzusunda məruzə edib.

Əbülfəz Quliyev məruzəsində şairin keşməkeşli həyatı və elmi yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat verib. Onun sahib olduğu yüksək insani məziyyətləri, miras qoyduğu zəngin irsin əsas cəhətlərini diqqətə çatdırıb. Şairin elmi və bədii yaradıcılığı ilə yanaşı ictimai fəaliyyətindən danışan professor Hüseyn Razinin "Şərq qapısı" qəzetindəki fəaliyyətindən, gənc qələm sahiblərinin yetişməsinə verdiyi töhfələrdən söz açıb.

Əbülfəz Quliyev bildirib ki, Hüseyn Razi poeziyamızda olduğu kimi, nəsr və dramaturgiya sahəsində də qələmini uğurla sınaqdan keçirmişdir. Onun 6 pyesi Azərbaycan teatri səhnəsində uğurla tamaşaya qoyulmuşdur. O, həm də Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının üzvü olmuş, 15-ə yaxın kitabı nəşr edilmişdir.

Bölmənin Əlyazmalar Fondunun direktoru, filologiya elmləri doktoru Fərman Xəlilov konfransda "Hüseyn Razinin ədəbi, bədii və elmi irsi" başlıqlı məruzə edib.

Fərman Xəlilov məruzəsində Hüseyn Razinin bədii irsi - şeirləri, poemaları, dramaturgiyası, həmçinin tərcümə, oçerk və məqalələri, yazdığı gündəliklər barədə danışmışdır. Alim qeyd edib ki, özündən sonra zəngin ədəbi, bədii və elmi irsi qoyan Hüseyn Razinin 700-ə yaxın publisistik məqaləsi Azərbaycan və Rusiya mətbuatında dərc olunmuşdur.

Məruzədə Hüseyn Razinin sağlığında nəşr olunan kitablarından, jurnallarda və mətbuatda dərc olunan məqalələrindən bəhs olunub. Razi yaradıcılığına, publisistikasına ithaf olunmuş kitabları diqqətə çatdıran Fərman Xəlilov yenidən işıq üzünə görmüş "Hüseyn Razi: taleyi və sənəti" kitabını onun irsinə növbəti töhfə kimi dəyərləndirib.

Məruzəsinin sonunda Fərman Xəlilov şairin dərin məzmunlu şeirlərindən gətirdiyi nümunələr əsasında onları təhlil edib.

Daha sonra Hüseyn Razinin ailə üzvlərindən oğlu Əli Rzayev və nəvəsi Yunis Xəlilov çıxış ediblər. Çıxış edənlər şairlə bağlı xatirələrini konfrans iştirakçıları ilə bölüşüb, əsərlərindəki aforizm xarakterli fikirlərindən sitatlar gətiriblər. Hüseyn Razinin yaradıcılığına verilən dəyər və tədbirin təşkilinə görə minnətdarlıqlarını ifadə ediblər.

Sonda şairin şeirlərinin qiraət olunduğu videoçarx nümayiş olunub. Maraqlı keçən tədbirə akademik İsmayıl Hacıyev yekun vurub.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına dair 2030-cu ilə qədər reallaşdırılması planlaşdırılan beş milli prioritetdən birinin "Təmiz ətraf mühit və yaşıl artım ölkəsi" kimi müəyyənləşdirilməsi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi ölkənin gözəl təbiətinə, zəngin bioloji müxtəlifliyinə, yaşıl örtüyünə, o cümlədən əsrarəngiz bitkilər aləminə dövlətimiz tərəfindən göstərilən diqqətin, verilən yüksək qiymətin bariz göstəriciləridir.

Bu xüsusda uzun bir dövr ərzində Azərbaycanın bitki müxtəlifliyinin addım-addım, dərinləndirilməsi və qorunub saxlanması sahəsində elminin və alimlərimizin çalışmaları, göstərdikləri fədakarlıqlar çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Xidmətləri xalqımız tərəfindən heç zaman unudulmayacaq bu cür alim şəxsiyyətlər sırasında ölkədə elm və təhsilin inkişafı üçün çox iş görmüş, əldə etdikləri nailiyyətlərlə təkcə Azərbaycanda deyil, onun hüdudlarından kənar da tanınmış qadın alimlərimizin də olması bizim üçün şərəfdir. Regionun bitki biomüxtəlifliyinin bu cür görkəmli tədqiqatçılarından biri də həyatını biologiya elminin inkişafına, yüksək ixtisaslı milli kadrların hazırlanmasına sərf etmiş, bütün varlığını, fəaliyyətini və əməllərini yeni alim nəsillərinin yollarına işıq saçan Validə Xasbulat qızı Tutayuc olmuşdur.

"Yaşıl dünya"mızın görkəmli tədqiqatçısı

Adını botanika elminin tarixinə yazmış, çoxprofilli biliyi ilə şöhrət qazanmış, ilk azərbaycanlı qadın biologiya elmləri doktoru, akademik Validə Tutayuc 1914-cü ilin sentyabrında Qarabağın tacı Şuşa şəhərində meşəbəyi ailəsində dünyaya göz açmışdır. Atası Xasbulat bəy Tutayuc Çeçenistanın paytaxtı Qroznı şəhərində doğulmuş və Peterburq Meşəçilik Akademiyasını bitirmiş ali təhsilli dövlət məmuru, anası Súdabə xanım isə məşhur Qacar soyuna mənsub bəy qızı idi.

Xasbulat bəy Tutayuc ali məktəbi əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra təhsil illərində yaxın olduğu, atası tərəfdən qohumu Üzeyir bəy Hacıbəyovun məsləhəti ilə Şuşaya gəlmişdi. Qohumluq bağları ilə Xurşidbanu Nəvəvanın əri general Xasay xan Usmiyevlə də bağlı olan X.Tutayuc həvəslə işə başlamışdır. Qarabağ meşələrinin qorunması və inkişafında meşəbəyi kimi səmərəli fəaliyyət göstərmişdir. O, 1903-cü ildə Şuşada Qızlar Gimnaziyasında müəllim işləyən, rus dilini mükəmməl bilən, şəhərdəki savadlı qadınlardan biri sayılan Súdabə xanımın qızıdır.

Xasbulat bəy və Súdabə xanımın uşaqları - qızları Zinyət, Fatma, Ənbər, Validə və oğlu Murad yaxşı təhsil almış, lakin həyatları çox keşməkeşli olmuşdur. Qarabağda məşhur hesab edilən Validə Tutayuc ailəsinin sonbeşiyi olan Validə Şuşa şəhərində 9 illik orta məktəbi bitirdikdən sonra 1930-cu ildə Səməd ağa Ağamalıoğlu adına Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun Meyvə-tərəvəzçilik fakültəsinə daxil olmuşdur.

Təhsil aldığı institutda yüksək bilik və bacarığı, istedadı ilə fərqlənən Validə Tutayuc 1932-ci ildə axşam təhsili ilə yanaşı, meyvəçilik və təbii botanika sahəsində görkəmli mütəxəssis, professor S.V.Krainskinin rəhbərlik etdiyi Meyvəçilik kafedrasında preparator vəzifəsində əmək fəaliyyətinə başlamışdır. O, öz xatirələrində qeyd edirdi ki, mənə bir alim kimi formalaşmağımda görkəmli rus alimləri ilə birgə çöl ekspedisiyalarında iştirak etməyim böyük rol oynamışdır. Professor S.V.Krainski onu özünün bütün tədqiqatlarına və ekspedisiyalarına cəlb edirdi. Yerli meyvə sortlarının tədqiq edilməsi məqsədilə Zaqafqaziya zonasında aparılan ekspedisiyalar xüsusilə maraqlı və məhsuldar olmuşdu.

Validə xanım professor S.V.Krainski ilə birgə qərzəkli meyvələr üzrə toplanmış materialları tədqiq edərək 100-ə qədər yunan qozu və fındıq bitkisinin təsvirini vermişdi. Bu, gələcək alimin ilk elmi işi idi.

Validə Tutayuc 1934-cü ildə "Bitkilərin yarpaq çilikləri ilə çoxaldılması" mövzusunda diplom işini yüksək səviyyədə müdafiə edərək Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunu bitirmiş, həmin ildə çalışdığı kafedrada aspiranturaya qəbul olunmuş, daha sonra aspirantura təhsilini davam etdirmək üçün K.A.Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı Akademiyasına ezam edilmişdi. Fenomenal tədqiqat qabiliyyətinə malik olmasını və bəzək bağçılığına marağını nəzərə alan akademik P.M.Jukovski gənc tədqiqatçı kimi Validə Tutayuca çoxləçəkli çiçəyi olan bitkilərlə, xüsusilə onun ən maraqlı orqanı olan çiçəklərlə məşğul olmağı məsləhət görmüşdü.

V.X.Tutayucun namizədlik dissertasiyasının mövzusu "Şəbbügülündə çoxləçəkliyi təbiəti" nəhər edilmişdi və o, bu dissertasiyanı 1939-cu ildə 25 yaşında K.A.Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının aqronomluq fakültəsi-

nin elmi şurasında uğurla müdafiə etmişdir. Alim bu obyekt üzərində kiçik bir ixtira da etmişdi: şəbbügülünü xaricdən əhatə edən çoxləçəkli çiçəklərinde leçayın içərisində tozcuqla birlikdə toz kisəcicinin inkişaf etdiyini ilk dəfə Validə xanım təyin etmişdi.

V.Tutayuc Kənd Təsərrüfatı Akademiyasında aspiranturayı bitirdikdən sonra Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna qayıtmış və 1939-cu ildən ömrünün sonuna kimi fasilələrlə Botanika kafedrasına başçılıq etmişdir. Eyni zamanda, alim SSRİ-nin və dünyanın müxtəlif zonalarını təmsil edən müəyyən sinif, sıra, fəsilə və cinslərə məxsus örtülütoxumlu bitkilərin nümayəndələrində çoxləçəkli çiçəklərin tədqiqini davam etdirmişdir. Onun doktorluq dissertasiyası da bu istiqamətdə apardığı çoxillik tədqiqatların mühüm nəticələrinə əsaslanırdı.

Validə xanım örtülütoxumlu bitkilərin müxtəlif fəsilələrinə aid 150 növdən artıq çoxləçəkli bitkinin öyrənilməsi nəticəsində çoxləçəkliyi nəzəri əsaslarını vermiş, "Çoxləçəkli örtülütoxumların embriologiyası" adlı dissertasiya işini 11 may 1949-cu ildə Sankt-Peterburqda, SSRİ Elmlər Akademiyası V.L.Komarov adına Botanika İnstitutunun elmi şurasında müdafiə edərək, 35 yaşında biologiya elmləri doktoru adına layiq görülmüş ilk azərbaycanlı qadındır.

Görkəmli botanik alim əldə etdiyi mühüm elmi nəticələrə, elmə gətirdiyi yeniliklərə və kadr hazırlığındakı nailiyyətlərinə görə 1958-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1969-cu ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Validə xanım çiçəyin çoxləçəkliyi dair aldığı nəticələrlə bir çox elmi konqres, qurultay və konfransda məruzələr etmişdir.

Validə Tutayuc 1939-1957-ci illərdə S.Ağamalıoğlu adına Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun Botanika kafedrasında müdir vəzifəsində çalışmaqda yanaşı, 1954-1957-ci illərdə eyni zamanda elmi işlər üzrə direktor müavini işləmişdir. Özünü bütün vəzifələrdə bacarıqlı təşkilatçı kimi göstərmiş alim 1957-1962-ci illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası L.Komarov adına Botanika İnstitutunun direktoru vəzifəsində bir sıra uğurlara imza atmış, 1958-1974-cü illərdə isə burada həmçinin laboratoriya rəhbəri olmuşdur. V.Tutayuc yenidən Gəncəyə dönərək 1962-1980-ci illərdə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun Botanika və seleksiya kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Respublikada aqrar sahənin inkişafında mühüm rol oynayan bu ali təhsil müəssisəsinin elmi inkişafında onun böyük və əvəzənilməz xidmətləri danılmazdır.

Görkəmli alim Botanika İnstitutuna rəhbərliyə gəldiyi zaman qarşısında duran ən mühüm vəzifə 1951-ci ildən yazılmağa başlanmış "Azərbaycan florası" kitabının qalan cildlərini hazırlayıb çapa verməkdən ibarət olmuşdur. 3 illik gərgin əməyin nəticəsi olaraq, "Azərbaycan florası"nın 7-ci və 8-ci cildləri hazırlanaraq çap edilmiş, beləliklə, Azərbaycan florasının nəşri tamamlanmışdır. Validə xanım institutun Sistematika və digər şöbələrinin, eləcə də nəzdində fəaliyyət göstərən Nəbatat bağının alimləri ilə birlikdə "Azərbaycanın ağac və kolları" ikicildliyi çap etdirmiş, "Qafqazın dendrologiyası" çoxcildliyinin V və VI cildlərinin həmmüəlliflərindən biri kimi də tanınmışdır.

Demək olar ki, təkcə botanikanın deyil, ümumən biologiya elminin inkişafı tarixində böyük xidmətləri ilə seçilmiş alim öz tədqiqatları ilə Azərbaycanda bitki anatomiyasının əsasını qoymuşdur. Onun elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətləri bitkilərin anatomiyası, morfologiyası, sitologiyası, embriologiyası sahəsində fundamental və praktiki əhəmiyyət kəsb edən problemlərin həllinə yönəlmişdi. Validə xanım həm

genişprofilli morfoloq və dendroloq, həm də bəzək bağçılığı və yaşılaldırma sahəsində mütəxəssis kimi şöhrət qazanmışdı.

V.Tutayucun apardığı elmi işlərin nəticələri həmçinin "Çoxləçəkli örtülütoxumların embriologiyası", "Çoxləçəkli çiçəklərin quruluşu", "Örtülütoxumlu bitkilərin mənşəsinə dair", "Örtülütoxumlu bitkilərin çoxləçəkliyi anatomiyası və morfologiyası" monoqrafiyalarında və "Örtülütoxumlu bitkilərdə mikro və meqa sporogenezin anatomiyası", "Çiçəkli bitkilərdə meqa sporogenez" və s. məqalələrində öz əksi-ni tapmışdı.

V.Tutayuc dendrologiya sahəsində apardığı morfoloji-anatomik, karioloji tədqiqatlarla Talışın Üçüncü dövrə aid qədim relik ağaclarının Dördüncü dövrün şəraitinə uyğunlaşması yollarını elmi şəkildə sübut etmişdir. Eyni zamanda, bu ağacların quru subtropik Abşeron şəraitində də yaxşı inkişaf edəcəyi ilə bağlı mülahizələrini də bildirmişdi.

Validə xanım Azərbaycanda heyvandarlığın inkişafında müstəsna əhəmiyyəti olan yay və qış otlaqlarının invertarlaşdırılması, növ tərkibinin müəyyənləşdirilməsi, məhsuldarlığı və məhsuldarlığının artırılmasına dair həyata keçirilən layihələrdə məsləhətçi və ya iştirakçı olmuşdur. Alimin rəhbərliyi ilə 1968-1972-ci illərdə respublikanın otlaqları geobotaniki baxımdan geniş şəkildə öyrənilmişdir. Kəlbəcər, Ləçin və Ceyrançöl yay və qış otlaqlarından 100 mindən artıq herbari toplanaraq təyin edilmiş, otlaqların vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına aid tövsiyələr verilmiş və geobotaniki xəritələr, aqrokimyəvi kartoqramlar tərtib edilmişdir.

Görkəmli alim faydalı bitkilərin aşkar edilməsi və istehsalata tətbiqinə ciddi maraq göstərirdi. Bu məqsədlə onun təşkilatçılığı ilə Azərbaycanın müxtəlif regionlarına çoxsaylı ekspedisiyalar təşkil edilmiş, herbarilər, analiz üçün bitki materialları toplanmış, faydalı bitkilərin yayılması, bəzilərinin isə həmçinin ehtiyatları öyrənilmişdir. Akademik rəhbərliyi ilə dərmən, efiryağlı, alkaloidli və qlikoalkaloidli bitkilərin introduksiyası və onlardan müxtəlif bioloji fəal maddələrin, efir yağlarının, aşı maddələrinin alınma texnologiyası işlənilib hazırlanmış və onların bəziləri istehsalata tətbiq edilmişdir.

Elmi tədqiqatların nəticələrinə əsaslanaraq efir yağı istehsalını təşkil etmək məqsədilə respublikanın Abşeron, Lənkəran-Astara, Şəki-Zaqatala rayonlarında efiryağlı bitkilər sovxozlarının təşkil, Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən "Efir yağı" zavodunun genişləndirilməsi məsələsi dövlət orqanları qarşısında qaldırılmışdır. Validə Tutayucun təklifi və səyləri ilə 1960-cı illərdə Zaqatalada efiryağlı bitkilər sovxozu və onun nəzdində "Efir yağı" zavodu yaradılmışdır.

Validə Tutayucun Botanika İnstitutuna rəhbərlik etdiyi dövrdə Nəbatat bağının inkişafına və genofondu zənginləşdirilməsinə böyük diqqət göstərmiş, dünyanın müxtəlif ölkələrindən gətirilmiş 500 növdən artıq bitkinin toxumları introduksiyaya olunaraq kolleksiyaları yaradılmışdır. Validə xanım özü də elmi əzmiyyətlərə gedərək xarici ölkələrdən çoxlu gül toxumları gətirir və onların Azərbaycanda şəraitində çoxaldılmasının həyata keçirilməsinə rəhbərlik edirdi.

Validə xanımın Azərbaycanda təbiətinin nadir incilərinin öyrənilməsi və qorunması sahəsindəki fəaliyyəti də çoxsəhəli olmuşdur. Cəbrayıl rayonunda 3000, Gəncədə 1500, Ordubadda 1000-1200 il yaşı olan çinarlar, Şəkiddə gövdəsi 6 metr olan çinar, Oğuz rayonunda 800 illik ağcaqayın, İsmayıllıda 700-800 yaşlı olan fıstıq, Qax rayonunda 1500 il yaşı olan dağdaşın, Tasmalı kəndində 1200 illik palıd və başqa təbii abidələri onun tərəfindən qeydə alınmış, onların qorunması ilə bağlı müvafiq orqanlar qarşısında məsələlər qaldırılmışdır.

Validə xanım geniş tədqiqat diapazonuna malik alim kimi biologiyanın kənd təsərrüfatına tətbiqi istiqamətində də mühüm nailiyyətlər əldə etmiş, aqronomik botanikanın fundamental əsaslarını yarada bilmişdir.

Görkəmli alim 250-dən artıq elmi əsərin, o cümlədən 10 dərslinin və 9 monoqrafiyanın müəllifi olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, botanika və biologiya üzrə genişprofilli milli kadrların hazırlanması üçün Azərbaycan dilində ilk dərslərin yazılmasında akademik V.X.Tutayucun xidmətləri əvəzsizdir.

Akademik Validə Tutayucun elmi rəhbərliyi və məsləhətçiliyi ilə 30-dan çox elmlər namizədi və 3 elmlər doktoru hazırlanmışdır.

Akademik Validə Tutayucun əməyi dövlət və xalq tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. O, "Şərəf nişanı" ordeni (1943), "1941-1945-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsində fədakar əməyinə görə" medalı (1945), SSRİ Ali Təhsil Nazirliyinin qərarı ilə "B.Miqurinin anadan olmasının 100 illiyi xatirəsinə" yubiley medalı (1955), respublikanın xalq təsərrüfatı və mədəniyyətinin inkişafı sahəsindəki xidmətlərinə görə Fəxri fərmanla (1960) təltif edilmiş, "Əməkdar elm xadimi" adına (1974) layiq görülmüşdür.

Validə xanım Tutayuc həyatının son günlərini Gəncə şəhərində keçirmiş və 12 noyabr 1980-ci ildə dünyasını dəyişmişdir. Vəfatından illər keçməsinə baxmayaraq, onun əziz xatirəsi qədirbilən Azərbaycan xalqı tərəfindən unudulmur və daim hörmətlə xatırlanır.

İradə HÜSEYNOVA
AMEA-nın vitse-prezidenti,
akademik

Azərbaycanın cənub-şərq bölgəsi arxeoloq Qüdrət İsmayilzadənin tədqiqatlarında

2024-cü il oktyabr ayının 24-də Azərbaycan arxeologiyasının görkəmli nümayəndələrindən biri Qüdrət Seyfulla oğlu İsmayilzadənin 90 illik yubileyi tamam olur. O, təkcə Azərbaycan miqyasında deyil, eyni zamanda xaricdə də Azərbaycan elmini layiqli təmsil edən alimlərdən biri idi. Onun apardığı arxeoloji tədqiqatlar bu gün də öz aktuallığını saxlayır və Azərbaycan tarixinin mühüm elmi problemlərinin araşdırılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Alimin Qarabağ, Şərqi Zəngəzur və Azərbaycanın cənub-şərqində apardığı arxeoloji tədqiqatlar bir çox elmi yeniliklərlə nəticələnmişdir.

Qüdrət İsmayilzadə ilk əmək fəaliyyətinə Yardımlı rayonunun Arus və Mirimli kəndlərində tarix müəllimi kimi başlasa da, sonralar bölgənin arxeoloji abidələri onun diqqətindən kənar qalmamış və müxtəlif dövrlərdə onların elmi tədqiqatlara cəlb olunmasına da nail olmuşdur.

XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Q.İsmayilzadə Muğan düzündə, Cəlilabad, Yardımlı, Lerik və Astara rayonlarında arxeoloji kəşfiyyat işləri aparmışdır. 1964-cü ildə bölgəyə onun rəhbərliyi altında kəşfiyyat xarakterli səfər zamanı ekspedisiya Mişarçayın sol sahilində iki çoxtəbəqəli eyniadlı yaşayış yerləri aşkarlayır və həmçinin Lənkəran ovalığında üzəri daş örtüklü kurqanlar da qeydə alır. Onun Azərbaycanın cənub-şərqində apardığı arxeoloji tədqiqatlar bölgənin erkən kəndçilik mədəniyyəti, qədim metallurgiyası, yarımköçəri yaylaq maldarlığı, sənətkarlığın inkişaf xüsusiyyətləri və qədim istehsal ənənələri ilə bağlı idi.

Professor Q.İsmayilzadə cənub-şərq bölgəsinin arxeoloji abidələrinin tədqiqinə yerli alimlərlə yanaşı, həm də xarici alimlərin də cəlb olunmasına fədakarlıqla çalışmışdır. Məhz bilavasitə onun təşəbbüsü ilə Qafqazın qədim metallurgiyası ilə məşğul olan alman arxeoloqu Andreas Şaxner XX əsrin 90-cı illərində Azərbaycanın cənub-şərq bölgəsinə səfər etmiş, Lənkəran, Lerik və Astara rayonlarındakı bir çox abidələrə baxış keçirmiş və yerli tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin fondlarında olan arxeoloji materiallarla tanış olmuşdur.

Professor Q.İsmayilzadə elmlə təhsilin vəhdətinə diqqət yetirən alimlərdən idi. O, Bakı Dövlət Universiteti ilə yanaşı həm də XX əsrin 90-cı illərindən başlayaraq uzun müddət Lənkəran Dövlət Universitetində "Arxeologiya" və "Qədim dünya tarixi" fənlərindən mühazirələr oxumuş, bölgədə yerli arxeoloq və tarixçi alimlərin yetişdirilməsində böyük əməyi olmuşdur. Şübhəsiz ki, onun yaratdığı elmi-pedaqoji məktəb bundan sonra da daima yaşayacaq və gələcək nəsillər üçün işıq yolu olacaqdır.

Samir KƏRİMOV
AMEA Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin aparıcı elmi işçisi, t.ü.f.d.

Anar AĞALARZADƏ
AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, t.ü.f.d., dosent

Göbəkli-təpə oğuzlarının ən qədim daş yaddaşı kimi

Azərbaycan ədəbiyyatının möhtəşəm nümunələrindən olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının oğuznamələrinin yaşı minillikləri əhatə edir. Dəli Domrulun Əzrayilla qarşılaşması, Basatın Təpəgözlə mübarizəsi kimi hadisələr onu düşünməyə əsas verir ki, oğuznamələrdə təsvir edilən belə hadisələrin ən qədim tarixini ifadə edən hadisələrin mifoloji ifadəsi olmuşdur.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında diqqəti cəlb edən, təpələrlə bağlı maraqlı məlumatlar oğuzların tarixinin maraqlı səhifələrindən biridir. Belə ki, Anadoluda və Azərbaycanda bu gün arxeologiya elminin vasitəsilə araşdırılan qədim insanların yaşayış yerləri olan təpələrdən "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında atadan oğula yadigar qalan yerlər kimi bəhs edilmişdir. Məsələn "Qazan bəy oğlu Uruz bəyin dustaq olduğu boy"da da təpələrdən "atadan oğula yadigar qalan yer" kimi bəhs edilir. Dastanda Qazan xan oğlu Uruza "indiye kimi baş kəsmədin, qan tökmədin, mən öləndən sonra yerim boş qalacaq"- deyir. Uruz isə cavabında-

"Dəvəcə böyümüsən, köşəkə ağlın yox, Təpəcə böyümüsən, darıca beynin yox! Hünəri oğul atadan görür, öyrənər, Yoxsa atalar oğuldanı öyrənər"

- deyər cavab verir. Burada Uruzun "təpəcə böyümüsən, darıca beynin yox" sözləri onu ifadə edir ki, "təpələr dola-dola (böyüyə-böyüyə, ucala-ucala) atadan oğula yadigar qalıb, sənənin başında(təpəndə) isə darı qədər ağlın yoxdur". Yəni "ata bilməlidir ki, təpələrdə atadan oğula necə yadigarlar qoyulubsa bu uyğunluq ilə sən də öz oğluna yadigar qoymalısan, öz biliyini öyrətməlisən".

Başqa heyvanların deyil, xüsusilə dəvəni misal çəkərək Uruzun atasına dediyi "dəvəcə böyümüsən köşəkə ağlın yoxdur" sözlərinin mənasından aydın olur ki, köşək dəvəyə baxarkən onda başqa heyvanlarda olmayan bir əlamət görünür. Bu dəvənin belində təpəyə bənzər hürğücüdür. Uruz bu mənada yenə təpəyə işarə edərək təpəni atadan oğula yadigar qalan özünəməxsus yer kimi ifadə edir. Qazan xan onun igidlərini yanında dediyi-"köşəkə ağlın yox, darıca beynin yox" sözlərinə əsəbləşmir, əksinə atadan oğula yadigar qalan yerləri xatırlatdığı və bu sözləri xoşuna gəldiyi üçün "əlini əlinə çalib qas-qas güdür". Bu isə onu düşünməyə əsas verir ki, Kitabda təpələrdən atadan-oğula yadigar-miras qoyulan yerlər kimi bəhs edilmişdir.

Azərbaycanda və Anadoluda yerləşən qədim yaşayış məskənləri olan təpələrin tarixi adətən Mezolit, Neolit, Enolit, Tunc və Dəmir dövrlərini əhatə edir. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında təpələrdən atadan-oğula miras qoyulan yerlər kimi bəhs edilməsi onu düşünməyə əsas verir ki, dastandakı oğuznamələrdə bu günə qədər elm aləminə məlum olmayan tarixi yerlərdən bəhs edilməsi, görünür, bu məkanları qorumaq üçün üstüörtülü şəkildə məlumat verilmişdir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanını təhlil edərkən 12 min il əvvələ aid olan Göbəkli-təpədəki rəsmləri ifadə edən məlumatlar da onu düşünməyə əsas verir ki, Göbəkli-təpə oğuzlarının daş üzərində yazılıb-düzülmüş ən qədim oğuznamələridir. Dastanda "Saluq Qazan xanın dustaq olub, oğlu Uruzun onu xilas etdiyi boy"da Qazan xanın qaradonlu kafirlərə-

"Ağ qayanın qaqlarının erkəyində bir köküm var..."

Ağ sazın aslanında bir köküm var...
Qorxu bilməz (əzvey) qurd balası erkəyində bir köküm var..."

Ağ sunqur quşunun erkəyi tək bir köküm var"-deməsi və öz soy-kökünü bəhs edən heyvanların erkəyi ilə ifadə etməsi Göbəkli-təpədə olan heyvan təsvirlərinin başqa bir ifadəsi ola bilər. Göbəkli-təpədə heyvanların demək olar ki, hər birinin erkək olması onu düşünməyə əsas verir ki, bu heyvan təsvirləri insanların ata soyunu ifadə etmişdir. Dastanda Qazan xanın dilindən deyilən "əzvey qurd eniyi" sözləri "qorxu bilməz qurd balası", yaxud "əzvey qurd balası" deməkdir ki, burada "əzvey" sözü həm də "ağzını açaraq dişlərini göstərən, hər an dişləməyə hazır, saldıran vəziyyətdə olan" deməkdir. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanda "əzvey" adlı tikanlı bitkinin görünüşü də "ağzını açaraq dişlərini göstərən" vəziyyətdə boy atan tikana verilən adıdır. Göbəkli-təpədə erkək və dişlərini göstərərək saldıran vəziyyətdə təsvir edilən heyvanlar onu düşünməyə əsas verir ki, bölgəyə yaxın ərazidə yerləşən və Diyarbəkirdə yaşayan Bayandur boyuna mənsub oğuzlar bəhs edilən tarixi bölgədən hələ qədim dövrlərdən xəbərdar olmuşlar. Fikrimizcə, dastanda xanlar xanı Bayandur xanın adı da təsədüfən ifadə edilmişdir, dastan müdrik bir şəxs tərəfindən qələmə alınarkən oğuzların qədim tarixini ifadə edən yerlər üstüörtülü şəkildə ifadə olunmuşdur.

Daşlar üzərində olan qaban, aslan, qaqlan, tülkü, kərək, qaz, durna, ilan kimi heyvanlar "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında məcazi və həqiqi mənalara bəhs edilən heyvanlardır ki, Göbəkli-təpədə də bu heyvanların həqiqi və məcazi mənalara ifadə etdiyini düşünmək olar. Belə ki, kürəyində vəhşi qaqlan təsvir edilmiş insan heykəli "ata soyunun yükünü çiyində, kürəyində daşıyan oğlan" mənasını ifadə edə bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, toxum və yumurta ovçu-yığıcı insanların istifadə etdiyi əsas qida mənbəyi olmuşdur. Burada təsvir edilən çantalar isə, fikrimizcə yumurta və toxum toplamaq

üçün istifadə olunan çantaların təsviri ola bilər. Bu mənada sütünlərdə təsvir edilən çantalar bəreketi simvolizə edir. Bu gün də Novruz bayramında süfrəyə toxum və yumurta qoyulması bəreketi simvolizə edən anlayışlardan biridir. Fikrimizcə toxum və yumurta ovçuluq və yığıcılıqla məşğul olan insanların yaşadığı dövrdə, eyni zamanda Göbəkli-təpədə də bəreket rəmzi kimi qəbul edilmişdir.

Göbəkli-təpədə iç-içə dairəvi şəkildə inşa olunmuş tikililər yumurtaya bənzəyir. Fikrimizcə burada, mərkəzdə olan tikilinin quruluşu yumurtanın mərkəzini(sarı hissəsini), kənar tikili ağ təbəqəsini, digər kənarı isə yumurtanın qabığını simvolizə edir. Kənar tikilidən daxilə doğru açılan yol ana bətinə gedən yol kimi ifadə oluna bilər. Belə olan halda bu "yumurta" "ana yumurtalığını" ifadə edir. Yumurtanın toxumunun və mayasının olduğunu nəzərə alaraq onda bu tikilini "döllənmiş ana yumurtalığı", yaxud "ana dölü" adlandırmaq olar. Buradakı "ana dölü" bu gün Anadolu, yeni "anamızın dölü olan yer" mənasını ifadə edir. Bu həm də onu düşünməyə əsas verir ki, "Anadolu" həm də Göbəkli-təpəyə nəzərən yaranmış adlardan biridir.

Qeyd etmək lazımdır ki, abidənin mərkəzində yer alan iki ədəd sütun atanı deyil, fikrimizcə oğlu simvolizə edir. Belə ki, bu sütunlar "ana dölündə" ereksiya vəziyyətində təsvir edilmişdir. Onların qurşaqlarında kişi cinsinə aid olduqlarını ifadə edən testisli tülkü dərisi təsvir edilmişdir. Burada tülkü dərisinin rəngli olduğunu nəzərə alaraq qurşaqları "qumquma(rəngli) qurşaq" adlandırmaq olar ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında "qumquma qurşaq" həm də oğlun belinin bərkliyi və igidliyini də simvolizə edir.

Buradakı sütunların "T" şəklində olması bu "oğulların" toxmaq kimi təsvir edildiklərini göstərir. Burada toxmaq "başı bərkliyi", "dözümlüüyü", "dəyanətli olmağı" və möhkəmliyi" simvolizə edir. Toxmaq et döymək üçün istifadə olunan bir əşyadır. Bu gün də Anadoluda və Azərbaycanda ətin döyülməsində istifadə edilir. Burada toxmaq həm də "ətlə əlaqədar olan", yaxud "hər zaman et yeyən" mənasını ifadə edə bilər. Belə ki, bu gün də müxtəlif, yaxud eynicinsli əşyaların bir-bizinə dəyməsi, yaxud sür-tünməsi zamanı hərəkətdən yaranan əlamətə "yeyilmə" deyirik. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında demək olar ki, daima heyvan eti ilə qidalanmaqdan bəhs olunur. Ovçuluq həm də Göbəkli-təpədə fəaliyyət göstərən insanların əsas peşəsi olmuşdur.

Göbəkli-təpədə oğuzlarla bağlı diqqəti çəkən əlamətlərdən biri də oğuz damğalarının buradakı sütunlarla və sütunlardakı təsvirlərlə bənzərliyi. Bunlara şərti "T" sütunları, kərək təsvirlərinin üst hissəsində olan təpələri (qabalığı) ifadə edən dalğavari təsvirlər, aypara və onun ortasında göbəyə bənzər təsvirlər misal ola bilər. Oğuz boylarından olan Alka bölük, Qara bölük, Tüger, Dodurqa, Çuvaldar, Çepni boylarının damğaları ilə Göbəkli-təpədə olan təsvirlərin bənzərliyi onu düşünməyə əsas verir ki, bu boylar ata soyunu unutmamaq üçün öz damğalarını Göbəkli-təpədə olan təsvirlər əsasında müəyyən etmiş, ata soylarının izlərini bu təsvirlərlə qorumuş, nəsilən-nəslə miras qoymuşlar.

Kamal GÜLMALIYEV
"Əlincəqala" Tarix-Mədəniyyət Muzeyinin direktoru

YENİ NƏŞRLƏR

Professor Bədirxan Əhmədlinin 3 cildlik fundamental dərslisi çap olunub

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun şöbə müdiri filologiya elmləri doktoru, professor, Xəzər Universiteti Ədəbiyyat və Dillər Departamentinin müəllimi Bədirxan Əhmədlinin "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" (Bakı, Qanun) adlı hər biri 650-700 səhifəlik 3 cildlik dərslisi çap olunub.

İlk dəfə olaraq tək müəllifin bütünlüklə XX əsr əhatə edən dərslisi bakalavr, magistr, doktorant və tədqiqatçıların ixtiyarına verilib. Dərslinin 1-ci cildi Azərbaycan milli hərəkatı (1890-1920), 2-ci cildi Postcümhuriyyət və sovet (1920-1950), 3-cü cildi isə Müstəqillik ərəfəsi və müstəqillik (1960-2020) dövrünü əhatə edir. Dövrün ədəbi prosesi, ədəbiyyatına yeni meyarlarla yanaşılır və yeni konsepsiyaya təqdim edilir.

Dərslük-monorafiyada həm də XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının yeni dövrləşdirmə konsepsiyası öz əksini tapır. Dərslükdə ədəbiyyatın ayrı-ayrı inkişaf meyilləri, istiqamətləri, problemləri və hadisələri təhlil edilir. İlk dəfə olaraq bütöv bir əsrin ədəbi prosesi yeni Avropa tipli ədəbiyyat tarixçiliyi baxımından ideoloji meyarlarla deyil, ədəbi yöndən tərəfsiz araşdırılır. Müəllif bir çox mürəkkəb, ziddiyyətli hadisələri, "izm"ləri, ədəbi cərəyanları, fərqli metodologiyaları və ədəbi prinsipləri özündə ehtiva edən yüzilliyin ədəbiyyatına özünəməxsus ədəbi, metodoloji kontekstdən yanaşır və mümkün olduğu qədər doğru bir konsepsiyadan çıxış edir. Repressiya, sovet ədəbiyyatı, mühacirət və legion ədəbiyyatı kimi problem də burada siyasi gözlüklə oxunmamış, ədəbi proses obyektiv şəkildə araşdırılmış, ədəbi şəxsiyyətlər yeni düşüncə ilə qiymətləndirilmişdir. Lakin onu da demək lazımdır ki, yüzillikdə yazıb yaradan bütün ədəbi şəxsiyyətlərin hamısına ayrıca oçerk verilməmişdir, burada yalnız ədəbiyyatın istiqamətini dəyişməyə çalışmış, özünü təsdiq etmiş sənətkarlara ayrıca oçerk vermək mümkün olub.

Dərslük müəllifin 25 il çalışdığı Bakı Slavyan Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasında yerinə yetirilib.

Qərbi Azərbaycan tarixşünaslığına yeni töhfə

AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu ənənəsinə sadıq qalaraq kitab çapına böyük önəm verir, Azərbaycanın elmi dövrüyyəsini, elmi-ictimai fikrini daim tədqiqat əsərləri, monoqrafiyalarla zənginləşdirir.

Bu günlərdə Tarix və Etnologiya İnstitutunun növbəti nəşri işıq üzünə görüb. İnstitutun Qərbi Azərbaycan şöbəsinin aparıcı elmi işçisi tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elçin Qarayevin "Qərbi Azərbaycan XIX yüzilliyin ikinci yarısı - XX yüzilliyin əvvəllərində (İrəvan quberniyasının materialları əsasında)" monoqrafiyası çap edilib. Monoqrafiya Tarix və Etnologiya İnstitutunun Elmi Şurasının qərarı ilə çapa məsləhət görülüb.

Əsərdə ilkin mənbələr və arxiv materialları əsasında İrəvan quberniyasının siyasi, sosial iqtisadi və mədəni həyatı tədqiq edilir. Burada İrəvan quberniyasının yaranması, ərazisi, inzibati-ərazi bölgüsü, idarəçilik sistemi, təsərrüfat məişəti, torpaq sahibliyi və torpaqdan istifadə, vergilər və digər mükəlləfiyyətlər, əhalinin etnik say tərkibi, sosial-silki tərkibi, şifahi xalq ədəbiyyatı, təhsil, mətbuat, teatr, bölgənin mədəni həyatının müxtəlif sahələri, eləcə də 1870-ci il, 1912-ci il islahatlarının quberniyanın həyatına təsiri və s. məsələlər araşdırılır.

Monoqrafiyanın yazılmasında məqsəd Qərbi Azərbaycan torpaqlarının bir parçası olan İrəvan quberniyasının tarixini ətraflı tədqiq etmək, bu bölgənin Azərbaycanın qədim və ayrılmaz tərkib hissəsi olmasını dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaqdır.

ELAN-MÜSABİQƏ

Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi

AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi boş olan aşağıdakı vəzifəni tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

"Herontoloji tədqiqatlar" şöbəsi üzrə:

Şöbə müdiri - 1 yer;

Sənədlər müsabiqənin tələblərinə uyğun olaraq, elan dərc edilən gündən etibarən 1 ay müddətində elmi katibə təqdim edilməlidir.

Ünvan: Lənkəran ş. Ş.Axundov küç., 18.

Tel: (+99425) 255-45-83,

E-mail: elmimerkez.irem@gmail.com

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Arif Həşimov, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rəşad Əliquliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Reyaset Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

Архитектор исторической Победы

В НАНА состоялось мероприятие, посвященное 21-ой годовщине президентства Ильхама Алиева

Прошел 21 год с тех пор, как Президентом Азербайджана был избран выдающийся государственный деятель, новый лидер нашего народа в новом столетии Ильхам Алиев - 15 октября 2003 года достойный продолжатель политического курса великого лидера Гейдара Алиева был избран главой Азербайджана, завоевав доверие нашего народа и положивший начало новому успешному этапу в развитии страны.

Азербайджан, избавившийся после возвращения к политическому руководству нашей страной в 1993 году великого лидера Гейдара Алиева от угрозы потери независимости и распада, встал на путь развития. Осознав, что политический курс общенационального лидера является единственно правильным, наш народ на состоявшихся 15 октября 2003 года выборах поддержал его достойного преемника Ильхама Алиева и с 76,8 процентами голосов избрал его своим Президентом.

Вера народа в своего лидера

Выдающийся управленческий талант Президента Ильхама Алиева, который он продемонстрировал с первых дней пребывания на высшем государственном посту, решительная внутренняя и внешняя политика, опирающаяся на национальные интересы, вскоре дали положительные результаты. Доверие народа своему лидеру возросло в беспрецедентной степени. Именно поэтому Ильхам Алиев вновь одержал убедительную победу на президентских выборах, состоявшихся в 2008, 2013, 2018 и 2024 годах. Эти победы, в основе которых лежит непоколебимая вера народа в своего лидера, являются оценкой проделанной работы и успехов, достигнутых за последний двадцать один год. Голосуя на выборах за Ильхама Алиева, азербайджанский народ демонстрирует свою приверженность идеям общенационального лидера Гейдара Алиева.

Отметила этот знаменательный день в политическом календаре нашего государства и

научная общественность Азербайджана. Так, 15 октября при совместной организации Президиума НАНА и Свободного профсоюза Академии наук состоялось мероприятие "От политической преемственности к политической лидерству: архитектор исторической Победы", в котором приняли участие президент НАНА академик Иса Габибейли, ответственные сотрудники аппарата Президиума НАНА, руководство и сотрудники аппарата Свободного профсоюза НАНА, представители профсоюзов научных учреждений и организаций Академии наук, активисты Совета молодых ученых и специалистов НАНА, Совета женщин НАНА и территориальных партийных организаций ПЕА.

Победоносный полководец

Вначале прозвучал Государственный гимн Азербайджанской Республики.

В своей вступительной речи академик Иса Габибейли сообщил, что 15 октября 2003 года Ильхам Алиев был впервые избран Президентом Азербайджанской Республики, и с тех пор верно служит своему народу, выполняя данную в день инаугурации клятву; за истекший 21 год глава государства добился многих успехов и вошёл в многовековую богатую историю государственности как победоносный Верховный главнокомандующий, принеший нашему народу множество побед. Академик отметил, что Президент Ильхам Алиев - могущественный руководитель независимого государства, который проводит независимую политику, лидер, который объективно оценивает реалии сегодняшнего дня и точно прогнозирует перспективы.

Сказав, что благодаря прекрасным управленческим способностям Президента Ильхама Алиева в республике ускоренно развиваются все сферы общественной жизни, академик Иса Габибейли добавил, что сегодня лидер Азербайджана и само государство завоевали большой авторитет на международной арене. Руководитель НАНА подчеркнул, что решение о

проведении в Азербайджане такого престижного мероприятия, как COP29, было принято благодаря проводимой главой государства успешной внутренней и внешней политике.

Затем выступил председатель Свободного профсоюза НАНА доктор философии по политическим наукам, доцент Санан Гасанов, который рассказал о значении подготовки политического преемника и фактора лидера в жизни современного сильного Азербайджана.

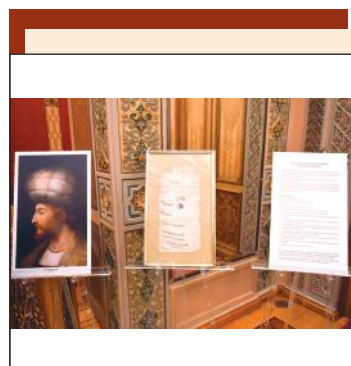
Проявив волю и решимость

Ученый особо подчеркнул, что Президент Ильхам Алиев развил идеи общенационального лидера Гейдара Алиева и превратил Азербайджан в сильное государство.

В своем выступлении директор Центральной научной библиотеки НАНА доктор философии по техническим наукам, доцент Гусейн Гусейнов отметил, что возвращение великого лидера к политическому руководству в стране привело к развитию и процветанию Азербайджана. Оратор рассказал о внимании и заботе Президента Ильхама Алиева по отношению к семьям шехидов, которые пожертвовали своими жизнями во имя Родины, и газа.

Далее выступили научные сотрудники Института философии и социологии НАНА Ханымага Исмаилова и Хафиза Иманова. По их словам, за 21-летний период своей деятельности Президент Ильхам Алиев, проявив сильную волю и решимость, добился восстановления государственного суверенитета во всех уголках страны. Они выразили уверенность в неизблемости единства между народом и лидером.

В заключение академик Иса Габибейли от имени многотысячного коллектива НАНА пожелал победоносному Верховному главнокомандующему Ильхаму Алиеву дальнейших успехов в его неустанной деятельности во имя развития нашей Родины. Академик подчеркнул, что коллектив НАНА всегда поддерживает политику, приводимую достойным политическим преемником общенационального лидера.

Пример истинного патриотизма

стр. 10 ⇨

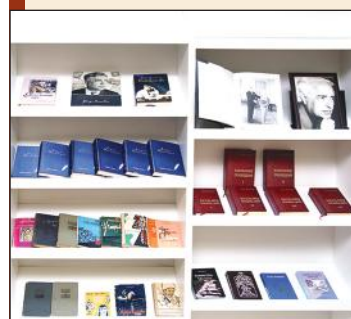
Взгляд из Азербайджана: многогранная картинка

стр. 11 ⇨

Для преобразования энергии

стр. 11 ⇨

The 110th anniversary of the People's Writer Piyas Efendiyev was celebrated at the Institute of Literature

page 12 ⇨

Положительный фактор

На совещании при президенте НАНА, которое состоялось 16 октября, обсуждались вопросы, связанные с нынешним состоянием обучения в докторантуре Академии наук, и предстоящие задачи.

Сказав, что интерес к докторантуре растет, и в этом году число лиц, подавших документы для поступления в докторантуру, возросло, президент НАНА академик Иса Габибейли назвал положительным фактором обращение талантливых людей в Академию наук.

Об итогах приёма в докторантуру Академии наук в 2024 году рассказал заведующий отделом науки и образования аппарата Президиума НАНА доктор филологических наук Сархан Хавери.

Учёные секретари отделений гуманитарных и общественных наук НАНА доктора философии по филологии Арзу Мамедханлы и Зумруд Мансимова представили статистические данные об итогах приема в докторантуру по соответствующим отделениям и сообщили, что в отделениях прошли дискуссии, связанные с выбором тем диссертационных работ.

В своем выступлении академик-секретарь НАНА академик Ариф Гашимов выдвинул предложения по ещё большему совершенствованию обучения в докторантуре.

Учитывая актуальность и значимость темы, было рекомендовано обсудить вопрос, связанный с обучением в докторантуре, в более широком составе на заседании Президиума НАНА.

Затем на совещании был рассмотрен вопрос о подготовке Институтом литературы имени Низами Гянджеви НАНА и Институтом языка и литературы имени Чингиза Айтматова Национальной академии наук Кыргызской Республики совместной энциклопедии, посвященной выдающемуся кыргызскому писателю.

Пример истинного патриотизма

Фонд Национального музея истории Азербайджана пополнился еще одним ценным экспонатом

В Национальном музее истории Азербайджана (НМИА) состоялась презентация датированного 1508 годом указа основателя государства Сефевидов, выдающегося поэта Шаха Исмаила Хатаи (1487-1524). Документ был приобретен в этом году гражданином Азербайджана на аукционе Christie's в Великобритании и передан в дар Национальному музею истории Азербайджана.

Указ по вопросам имущества подписан Шахом Исмаилом Хатаи 4 июля 1508 года (25 числа месяца Сафар 914 года по хиджре), составлен на персидском языке в стиле гара шикесте и заверен печатью шаха. Этот документ представляет особую значимость, поскольку полностью

сохранился и заверен печатью.

Выступивший на мероприятии заместитель министра культуры Фарид Джафаров отметил, что возвращение и сохранение образцов исторического и культурного наследия нашего народа находится в центре постоянного внимания государства. "Это одно из основных направлений нашей политики в сфере культуры. Отрадно, что наши граждане поддерживают работу государственных органов в этой области, подобные инициативы демонстрируют солидарность нашего общества и приверженность национальным ценностям. Этот уникальный документ, относящийся к первым годам существования государства Сефевидов, является не только ценным экспонатом в контексте традиций государственности Азербайджана, но и историческим ресурсом для будущих поколений", - сказал замминистра.

Президент НАНА академик Иса Габибейли назвал доставку в Азербайджан указа Шаха Исмаила Хатаи большим историческим и политически значимым событием. А директор НМИА академик Наила Велиханлы констатировала, что возвращение в страну образцов исторического и культурного наследия Азербайджана уже стало доброй традицией. "Приобретение и передача в дар нашему музею по личной инициативе гражданина Азербайджана указа великого сына азербайджанского народа, полководца и поэта Шаха Исмаила Хатаи является примером истинного патриотизма. В то же время это демонстрирует решимость нашего народа беречь и отстаивать свою историю", - подчеркнула Наила Велиханлы.

Отметив, что документ войдет в постоянную экспозицию музея, директор назвала символической доставку в Азербайджан указа Шаха Исмаила в год 500-летия со дня его кончины.

Директор Института истории и этнологии НАНА профессор Керим Шукюрлов коснулся государственной деятельности Шаха Исмаила Хатаи, а секретарь Союза писателей Азербайджана Ильгар Фахми в своем выступлении рассказал о творчестве шаха.

В заключение была представлена художественно-музыкальная композиция с участием Ансамбля старинных музыкальных инструментов Государственного музея музыкальной культуры Азербайджана.

В фокусе - "зеленая" деятельность НАНА

Азербайджанской науке есть что заявить в вопросах защиты окружающей среды

Чем меньше времени остается до масштабного события, которое состоится в Баку в следующем месяце - COP29 - тем интенсивнее подготовка к нему. И не только правительства страны и природоохранной структуры, но и научно-образовательных: нашей науке есть что заявить в вопросах защиты окружающей среды.

Одно из последних мероприятий из череды подобных - Республиканская научная сессия "Изменение климата и устойчивость экосистем: угрозы, вызовы, решения", завершившаяся на днях в Институте молекулярной биологии и биотехнологий (ИМББ) МНО и посвященная Году солидарности во имя зеленого мира.

В работе сессии приняли участие руководители и члены Президиума Академии наук, представители Управления по работе с научными учреждениями Государственного агентства по науке и высшему образованию, Бакинского госуниверситета, генеральные директора научных учреждений, входящих в состав Отделения биологических и медицинских наук НАНА.

Окружающая среда в свете науки

Отметив, что проведение COP29 в нашей стране является историческим событием, которое стало возможным благодаря доверию международного сообщества к Азербайджану и его лидеру, президент НАНА академик Иса Габибейли рассказал о нескольких важных проектах, реализованных в рамках COP29 в возглавляемом им научном учреждении, выделив, в частности, такие мероприятия, как конференции "Зеленый рост и устойчивое развитие", "Защитим наш зеленый мир", "Зеленый мир в свете науки", которые состоялись при совместной организационной поддержке институтов Министерства науки и образования - физики, физиологии, молекулярной биологии и биотехнологий, катализа и неорганической химии.

Кроме того, большой резонанс получили форумы по современным научным и практическим проблемам зеленых преобразований, организаторами которых стали два отделения НАНА - физико-математических и технических наук, а также наук о Земле. На конец октября планируется еще одна "зеленая" конференция, также организованная двумя отделениями НАНА - гуманитарных и общественных наук.

Выступившая на сессии с докладом "Глобальные и национальные вызовы для устойчивого развития в эпоху изменения климата" вице-президент НАНА, генеральный директор ИМББ академик Ирада Гусейнова подчеркнула, что к основным угрозам современной эпохи относятся глобальное потепление, увеличение выбросов углерода, сильное загрязнение атмосферы, воды и почвы, высокий уровень бытовых и промышленных отходов, нестабильность экосистем, опустынивание, деграда-

ция земель, проблемы в обеспечении питьевой и поливной водой, сокращение площади ледников и озер и т. д.

Говоря о проблеме засухи в Азербайджане, ученый отметила, что водные ресурсы на душу населения находятся на более низком уровне по сравнению с соседними странами и привела статистику Всемирного банка, согласно которой к 2040-ому году наша страна займет 18-е место в мире по уровню высокого риска засухи.

Важно использовать инновации

Коснулась академик Гусейнова и проблем продовольственной безопасности, сделав акцент на выдающейся роли ученого и общественно-политического деятеля академика Джалала Алиева в развитии биологических и экологических наук в Азербайджане. "Исследования, - отметила она, - проводимые под руководством академика Алиева, были сосредоточены на изучении физиологических и генетических основ реализации потенциальной продуктивности сельскохозяйственных культур, а также на изучении, сохранении и эффективном использовании биоразнообразия".

В настоящее время важными задачами, стоящими перед наукой, являются, по мнению ученых, разработка прогнозов, связанных с климатическими сценариями, проведение постоянного мониторинга природных ландшафтов страны, почвенных, водных и растительных ресурсов, состояния атмосферы, изменения элементного состава, уровня загрязнения и радиационного фона.

Очередным адресом для проведения просветительских научно-экологических мероприятий для ученых-географов стал муниципалитет Нафталан. В этот город для встречи с представителями общестественности приехали научные сотрудники Института географии МНО, члены Азербайджанского географического общества (АГО), а также победители грантового конкурса, объявленного Агентством господдержки неправительственных организаций.

Рассказывая присутствующим о тенденциях изменения экологической ситуации в современном мире и ее проявлениях в Азербайджане, председатель АГО, доцент ИГ Мирнух Исмаилов подчеркнул важность использования иннова-

ционных методов науки и техники в охране и защите окружающей среды, а также необходимость разработки новых научных проектов.

Тематика более чем актуальна

Темой выступления доктора философии по географии Гюльнар Гаджиевой стали экологические проблемы Карабаха - ущерб, нанесенный природе региона в период оккупации (экоцид), эксплуатация полезных ископаемых. А научный сотрудник института Эмиль Джабраилов проинформировал нафталанцев об экогеографических последствиях изменения климата и влиянии этих изменений на окружающую среду. Экогеографическим проблемам водных экосистем в условиях изменения климата в стране посвятила свой доклад доцент ИГ Саида Зейналова.

В результате мнения всех экспертов и участников сошлись на том, что Азербайджан вносит значительный вклад в совместную деятельность государств, связанную с глобальной климатической повесткой, и прилагает усилия для достижения "зеленых" целей.

Продолжает серию мероприятий, связанных с подготовкой к COP29, и Институт радиационных проблем (ИРП) МНО: недавно здесь состоялся круглый стол "Мир без пластика", организованный сразу несколькими структурами - ИРП, Экологическим общественным объединением "Рузгар" и Азербайджанским университетом архитектуры и строительства (АУАС). Отметим, что мероприятие, в котором приняли участие также ученые Института полимерных материалов МНО и Сумгайтского государственного университета, ОАО "Темизлик", состоялось в Сумгайите, в региональном управлении Министерства экологии и природных ресурсов. Ранее серия подобных мероприятий была проведена учеными в Шеки, Мингячевире, Гяндже, Хачмазе, Исмаиллы, Лянкяране.

Собравшиеся обсудили влияние пластиковых отходов на окружающую среду и здоровье человека. Тематика выступлений экспертов была более чем, ведь с содержательными докладами выступили член-корреспондент НАНА директор ИРП Ислам Мустафаев, а также доценты АУАС Рена Ханкишиева и Амина Микаилова.

Галия АЛИЕВА

Взгляд из Азербайджана: многогранная картинка

Изучая язык, политические процессы и культурные особенности, неизменно влюбишься в страну

На этой неделе один из ведущих российских и мировых вузов - Московский государственный институт международных отношений (МГИМО) - отметил 80-летний юбилей. В этом научно-образовательном центре, который готовит дипломатов, политологов, экономистов, управленцев, юристов, журналистов, социологов, преподают 55 языков. И это абсолютный мировой рекорд.

В списке почетных докторов МГИМО десятки известнейших имен. Шимон Перес, Никола Саркози, Пан Ги Мун, Жак Ширак, три последних председателя Китайской Народной Республики - в коридорах университета в разные годы можно было встретить практически всю мировую политическую элиту.

Президент Азербайджана Ильхам Алиев - выпускник МГИМО. В совершенстве владеет азербайджанским, русским, английским, французским и турецким языками. Неоднократно говорил, что учеба в этом вузе сыграла важнейшую роль в его жизни. Глава Казахстана Касым-Жомарт Токаев свободно говорит на английском, китайском и французском. Свою карьеру после окончания МГИМО начал в МИД СССР.

Выпускники МГИМО всегда в авангарде политического руководства СНГ. В канун юбилея института наш корреспондент встретился с директором Центра анализа и продвижения результатов научной деятельности МГИМО МИД России, старшим преподавателем кафедры сравнительной политологии кандидатом политических наук Евгенией Захаровой. В ходе беседы был затронут широкий круг вопросов, и, в частности, международное сотрудничество с азербайджанскими учеными.

Как давно вы сотрудничаете с азербайджанскими учеными?

С азербайджанскими коллегами наши ученые наладили сотрудничество года два назад. Я же впервые посетила Баку только в нынешнем году как участница международного семинара в Институте географии МНО, на котором обсуждались такие важные проблемы, как потенциал использования геоинформационного моделирования и пространственного статистического анализа, политическое влияние государств, пространственное моделирование систе-

мы международных отношений, многомерное шкалирование и пространственный кластерный анализ, восстановление территориальной целостности республики и его влияние на результаты выборов - с этим докладом выступил профессор Бакинского госуниверситета Чингиз Исмаилов.

Сфера ваших научных интересов?

Электоральные и миграционные процессы во Франции и Германии, политическая культура этих стран, а также пространственный анализ международных отношений и электоральная география.

Какая из этих стран вам нравится больше?

Обе страны люблю. Изучая язык, политические процессы и политические теории, конечно, не обходишь стороной и культурные особенности, и неизменно влюбишься в страну. Несмотря на то, что и Германия, и Франция - страны европейские и в чем-то похожие друг на друга, все же есть различия - по тому, как формировались, каковы их взгляды на мир сейчас. Франция - это открытость и восприятие всего на подъеме, это единение: если праздник - все поют, радуются-веселятся, если горе или трагедия - собираются, поют "Марсельезу", вспомните события, связанные с Charlie Hebdo. А протесты 2023 года запомнятся небывало масштабной мобилизацией французов и выступлением восьми профсоюзов единым фронтом.

В Германии все чинно, строго, все подчинено правилам. Но если следовать социальному протоколу, все будет ОК, там явно чувствуется бережное отношение к личному пространству. Этим они отличаются от безбашенных французов.

Кто из них более толерантен - немцы или французы?

На мой взгляд, немцы. В Германии много выходцев из бывшего СССР, немцев-репатриантов из Поволжья и Казахстана, меня удивило, что очень многие из них продолжают говорить на русском языке. Со старшим поколением все понятно, но и молодежь не игнорирует язык своей бывшей родины. А во Франции, скажем, если ты чужак, тебя захотят развести на уровне обывателя.

Знакомы ли вы с политической культурой нашей страны?

Конечно. Я хоть и не специалист по странам СНГ, но все же

общее представление о своих соседях имею. А что касается научной составляющей, то наш институт сотрудничает не только с Институтом географии МНО, но и с Дипломатической академией (АДА).

На семинар в Баку приезжали пятеро ученых из МГИМО, мы рассказывали о своем Центре, как он развивается, какие гранты мы выигрываем, а азербайджанские исследователи, в свою очередь, рассказывали про электоральные процессы и в вашей стране, и в Турции. Мне, например, запомнилось выступление на эту тему профессора БГУ Айдына Ибрагимова. Незадолго до приезда в Баку к нам в институт приезжали два профессора из Университета Мармара, мы с ними также обсуждали тему выборов в Турции. А теперь уже взгляд из Азербайджана, и картинка получилась многогранная.

Весьма содержательным мне показался и доклад диссертанта Института географии Аслана Бабаханова об автономных ГИС- и языковых моделях в электоральном анализе, инновационных методологиях и перспективах. Это очень важно для политической и электоральной географии при проведении пространственного анализа.

Кроме того, во время семинара мы проводили фокус-группу с целью определить сложности политической географии в Азербайджане и Грузии, на чем сфокусировать внимание, далее отметили, как военные действия влияют на ландшафт и географию. То есть, мы побывали в Баку не только для того, чтобы узко обсудить вопросы политгеографии, а чтобы получить от азербайджанских коллег много другой полезной информации.

В последнее время отношения Азербайджана с Францией по понятным причинам заметно ухуд-

А черепа алжирцев видели?

Я была в том музее, где они выставлены.

Как вы оцениваете ситуацию с мигрантами в РФ?

Я в российскую часть не ухажу, у меня международная специфика, европейское направление, несмотря на разворот России на Восток (Китай, Индия и т.д.). При большом уважении к этому направлению, я лучше понимаю европейцев, чем восточных людей, да и русская мысль в большей степени базируется на немецкой или французской, во все периоды истории наши связи были крепки с европейцами, мы всегда старались держать баланс.

Евгения Александровна, вы являетесь и выпускницей, и преподавателем МГИМО. Наверное, очень гордитесь этим обстоятельством?

Безусловно. Мы гордимся и нашим наследием, и нашими знаменитыми выпускниками, в числе которых и ваш Президент Ильхам Алиев. "Это наш институт, это наше клеймо, и другого века не нужно. Оставайся всегда, несравненный МГИМО, бастионом студенческой дружбы" - слова из гимна нашего института (автор - Сергей Лавров, тоже наш выпускник) как нельзя лучше отражают нашу преданность самому лучшему вузу планеты. Это наша школа, наше МГИМОшное братство.

Вы в Баку впервые? Что-то привлекло вас в нашем городе?

Конечно, привлекло. Баку - это какой-то причудливый микс, когда одна часть города похожа на Париж, другая - чисто советская эклектика, далее - чистый Восток. Бакинцы очень доброжелательны - мы немного запутались в вашем метро, с карточками, стоим и не понимаем куда идти, думаем, что делать, никого ни о чем не просим. Люди сами к нам подходили и говорили: "Пойдемте со мной, я покажу". Не могу представить, чтобы в Москве такое было.

Честно говоря, я предполагала, что в Баку будет что-то хорошее, была подготовлена к вашей стране. Мои московские друзья (бакинские евреи, очень гостеприимные люди) часто рассказывают о родном городе, я поначалу не понимала, откуда у них столько теплоты в воспоминаниях. А сейчас вижу - люди у вас и в самом деле очень душевные.

Галия ЗИСКИНД

Для преобразования энергии

При организационной поддержке Министерства науки и образования в Институте катализа и неорганической химии имени академика М.Нагиева проходил VIII международный симпозиум по материалам для хранения и преобразования энергии (8th International Symposium on Materials for Energy Storage and Conversion).

Выступив на церемонии открытия симпозиума с вступительным словом, председатель оргкомитета, генеральный директор Института катализа и неорганической химии академик Дильгам Тагиев отметил, что в мире ведутся многочисленные исследования в сфере возобновляемой энергии.

Затем выступил президент НАНА академик Иса Габиббейли, который отметил, что в Азербайджане ускоренно растёт использова-

ние источников возобновляемой энергии (ветра и солнца) и сообщил, что в рамках Года солидарности во имя зелёного мира и COP29, в Академии наук проходит череда мероприятий, проводятся дискуссии, ученые и представители интеллигенции принимают активное участие в решении актуальных научных проблем.

Значимость международного симпозиума с точки зрения расширения связей, обмена мнениями и

опытом по интересующим всех вопросам в своем выступлении подчеркнул профессор Ближневосточного технического университета (Турция) Тайфур Озюрк. Профессор высоко оценил мероприятие, назвав его важной платформой для обсуждения вопросов, связанных с освоением источников возобновляемой энергии.

Затем мероприятие продолжило свою работу в формате пленарного заседания, на котором были заслушаны доклады профессора НИЦ "Курчатовский институт" (РВ) Владимира Фатеева ("Водородная энергетика: перспективы и проблемы"), директора Института радиацион-

ных проблем члена-корреспондента НАНА Ислама Мустафаева ("Низкоуглеродная радиационно-термическая технология для водородной энергетики") и профессора Технического университета Гебзе (Турция) Резана Демир-Ча-

кана ("Дизайн анодных материалов для практических натрий-ионных батарей").

Отметим, что очередной 9th International Symposium on Materials for Energy Storage and Conversion пройдет в турецком Измите.

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Academician Rasim Aliguliyev:

"The national cybersecurity ecosystem is successfully forming in our country"

On October 15, the Vice-President of ANAS and the general director of the Institute of Information Technology, Academician Rasim Aliguliyev spoke at the opening ceremony of the training titled "New Cyber Defense Methods Supported by Artificial Intelligence in Wireless Communication" a joint project between the State Service for Special Communication and Information Security of the Republic of Azerbaijan and Istanbul Technical University.

The scientist noted that the joint project, approved by NATO's Science for Peace and Security Program, is of great importance in terms of drawing significant attention to cybersecurity and cyber defense problems in our country.

"In the context of the realities brought about by artificial intelligence technologies, combating cyber threats in the modern period is one of the main priorities facing countries worldwide" - said Academician Rasim Aliguliyev. He underlined that the President of Azerbaijan Ilham Aliyev, currently places great importance on the application of advanced technologies in all areas of social life in Azerbaijan and significant measures are being taken, and important decisions are being made in this direction in the country. The scientist also noted that a national cybersecurity ecosystem based on international experience and scientific foundations is being formed in Azerbaijan today, emphasizing the need to improve the relevant legislative framework.

The Vice-President of ANAS said that the national cybersecurity ecosystem, which reflects the relationships between the state, business, civil society and academic sectors in the country, is also successfully integrating into the global ecosystem. According to the international cybersecurity assessments, Azerbaijan occupies one of the worthy places in this direction and the situation is getting better every year.

"The rapid development of the cybersecurity field in Azerbaijan, the introduction of new terms into our language such as "cyber defense", "cyber diplomacy" and "cyber hygiene" as well as the necessity of forming a highly qualified staff potential creates new realities, reveals important challenges in this field. It also requires conducting research and implementing institutional measures in this direction"-said Academician Rasim Aliguliyev.

The scientist highlighted the commendable activity of the State Service for Special Communication and Information Security of the Republic of Azerbaijan in implementing state-level documents adopted in the field of cybersecurity in the country. He underlined that the Coordination Commission on Information Security, established by the decree of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev, on March 29, 2018, is successfully contributing to the formation of a sustainable national cybersecurity ecosystem in the country, the discussion of various issues in this area and drawing the attention of relevant institutions to these problems.

The 110th anniversary of the People's Writer Ilyas Efendiyev was celebrated at the Institute of Literature

A scientific conference dedicated to the 110th anniversary of the People's Writer Ilyas Efendiyev was held at the Institute of Literature of ANAS named after Nizami Ganjavi. The event brought together the President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli, People's Writer Elchin, deputy of the Milli Majlis Gunay Efendiyeva, the director of the Institute of Language and Literature named after Chingiz Aitmatov, Academician Abdylfazhan Akmatyaliyev, literary scholars from Kyrgyzstan, Academy staff, and media representatives.

At first, there was a viewing of an exhibition featuring the works of People's Writer Ilyas Efendiyev and books written about him.

The event was opened by the President of the Azerbaijan National Academy of Sciences, the director of the Institute of Literature named after Nizami Ganjavi, Academician Isa Habibbeyli. The head of ANAS emphasized that Ilyas Efendiyev, who lived during the Soviet period, created significant literary works that, as much as possible, remained outside that ideology. He is one of the few writers who did not join the Communist Party. Through the strength of his talent and the voice of his heart, he created works that live on today and will continue to live on tomorrow, regardless of changes of social formations. His writings are addressed to Azerbaijan's future, dedicated to a deeper portrayal of the nation's interests. The great literature, which began with the work "Letters from the Village", resulted in the emergence of new literature that enriched Azerbaijani prose.

According to Academician Isa Habibbeyli, the greatest master of lyrical-psychological prose in

Azerbaijan during the Soviet period was Ilyas Efendiyev.

The Academician noted: "When speaking of Ilyas Efendiyev's creative work, it is impossible not to highlight his dramaturgy. He is also the creator of lyrical-psychological theater and drama. Ilyas Efendiyev's theater was different in the lyrical-psychological style, presenting the inner world of the individual to society. Particularly with his works from the 1960s to the 1980s, Ilyas Efendiyev provided the Azerbaijani people with literature that stood apart from ideology but was directed toward national ideals and real life, thus helping to prepare them for future independence. In particular, the ideals of Azerbaijanism in the plays "Natavan" and "Khiyabani", clearly express Ilyas Efendiyev's contributions to shaping a new generation with a mindset of state independence. Academician Isa Habibbeyli stated: "We have assigned one of our doctoral students a dissertation topic on the works of Ilyas Efendiyev. This topic is also the duty of our literary studies. The event also indicates that our literary studies has refocused on the work of

Ilyas Efendiyev". -said the Academician.

Doctor of philological sciences, Professor Asif Rustamli, doctor of philological sciences Vagif Yusifli and doctor of philological sciences Sara Osmanli gave reports on various topics related to the creativity of Ilyas Efendiyev.

The director of the Institute of Language and Literature named after Chingiz Aitmatov, Academician Abdylfazhan Akmatyaliyev stated in his speech that the works of prominent representatives of Azerbaijani literature, such as Bakhtiyar Vahabzadeh, Ilyas Efendiyev, Anar, and Elchin have been translated and made accessible to a wide readership in Kyrgyzstan. He added that three novels of Ilyas Efendiyev have been translated into Kyrgyz, published, and received with great interest. Senior scientific researcher of the Literature Institute, Dilara Adilova delivered a comprehensive report on the main characteristics of Ilyas Efendiyev's work.

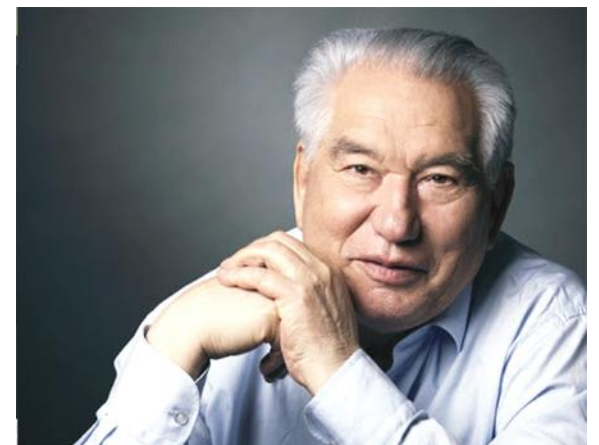
At the end of the event, on behalf of the writer's family members, People's Writer Elchin shared his pleasant memories and impressions related to the Institute of Literature. He also highly assessed the reports. "If today, experts give more value to Ilyas Efendiyev's work, it means he is a fortunate writer. Ilyas Efendiyev, with his creativity, served literature, not ideology" - he said. He expressed his gratitude to the event organizers and participants in the event.

The volume "Chinghiz Aitmatov and Azerbaijan" will be prepared

Discussions were held at the meeting of the Presidium of ANAS regarding the preparation of the volume "Chinghiz Aitmatov and Azerbaijan" of the "Chinghiz Aitmatov Encyclopedia".

The President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli mentioned that Chinghiz Aitmatov is one of the prominent figures of the Turkic world, having made significant contributions to enriching the literature of Turkic peoples with new content and ideas. He emphasized that there has always been great interest in Chinghiz Aitmatov's personality and his rich artistic heritage in Azerbaijan. National Leader Heydar Aliyev referred to Chinghiz Aitmatov as the "Honorary of the Turkic World". President Ilham Aliyev presented the first "Friendship" order to Chinghiz Aitmatov in 2008, and on April 24, 2024, a statue of Chinghiz Aitmatov was unveiled in Baku with the participation of the Presidents of Azerbaijan and Kyrgyzstan.

At the meeting, it was decided to establish an Editorial Board to ensure the preparation of the volume "Chinghiz Aitmatov and Azerbaijan" of the "Chinghiz

Aitmatov Encyclopedia", taking into account the significant contributions of the great son of the Kyrgyz people to the development of Azerbaijani-Kyrgyz literary and cultural relations.

Редакционная коллегия:

Иса Габибейли, Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев,
Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев,
Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Джамиль Алиев,
Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийат, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000